Vrchlicky, Jaroslav
Julian Apostata

DRAMATICKÁ DÍLA

JAROSLAVA VRCHLICKÉHO.

IX.

JULIAN APOSTATA.

TRAGEDIE O 5 JEDNÁNÍCH.

V PRAZE.

NIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK NAKLADATELSTVO.

1888.

Cena 50 kr.

Číslo I.: **K ŽIVOTU**. Komedie o jednom jedn.
Cena 20 kr., poštou 25 kr.

Číslo II.: **SOUD LÁSKY**. Veselohra o třech jednání
Cena 50 kr., poštou 55 kr.

Číslo III.: **RABÍNSKÁ MOUDROSŤ**. Veselohra o tř
jednáních. Cena 50 kr., poštou 55 kr.

Číslo IV.: **V SUDĚ DIOGENOVĚ**. Veselohra o jedn
jednání. Cena 20 kr., poštou 25 kr.

Číslo V.: **EXULANTI**. Historické drama o pěti jednání
Cena 50 kr., poštou 55 kr.

Číslo VI.: **SMRŤ ODYSSEA**. Tragedie o pěti jed
ních. Cena 60 kr., poštou 65 kr.

Číslo VII.: **POMSTA CATULLOVA**. Komedie o j
nom jednání. Cena 20 kr., poštou 25 kr.

Číslo VIII.: **NAD PROPASTÍ** Drama o jednom j
nání. Cena 20 kr., poštou 25 kr.

Číslo IX.: **JULIAN APOSTATA**. Tragedie o pěti j
náních. Cena 50 kr., poštou 55 kr

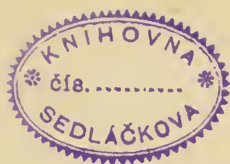
Nákladem knihtiskárny F. Šimáčka v Praze, v Je
salemské ulici č. 11, vychází:

REPERTOIR ČESKÝCH DIVADEL.

Doposud vyšly tyto svazky:

Svazek I.: **Zvíkovský rarášek**. Veselohra o jedn
jednání od L. Stroupežnického. **Paní mincmistrov**
Veselohra o jednom jednání od L. Stroupežnické
(104 strany.) Cena 50 kr.

Svazek II.: **Pomluva**. Komedie o čtyřech jednáních
M. A. Šimáčka. (76 stran.) Cena 40 kr.

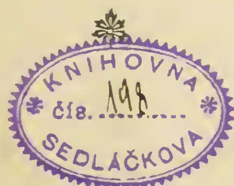

JULIAN APOSTATA.

DRAMATICKÁ DÍLA
JAROSLAVA VRCHLICKÉHO.
IX.

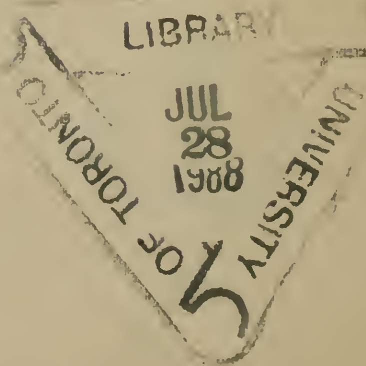
JULIAN APOSTATA.

TRAGEDIE O 5 JEDNÁNÍCH.

V PRAZE.
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK NAKLADATELSTVO.
1888.

(Poprvé provozováno v Národním divadle dne 12. dubna 1885.)

MILÉMU BRATRU SVÉMU.

J. V.

OSOBY:

Julian, zvaný Apostata, císař.
Ammianus Marcellinus, filosof a dějepisec, jeho vojevůdce a přítel.
Oribasius, důvěrník císařův.
Libanius, filosof a vychovatel císařův.
Caesarius, dvorní lékař.
Prokopius, císařův tajemník.
Basil, biskup Caesarejský.
Řehoř, biskup Naziansky.
Ursulus, prokonsul a býv. správce státních pokladnic.
Markus, jeho syn, ve vojště císařském.
Zoe, dcera Ursulova.
Štěpán, jáhen.
Apruncullus Gallus, haruspex.
Theurg.
První, Druhý, Třetí měšťan Antiochenský.

Čtvrtý
Pátý } měšťan Antiochenský.
Šestý

První } dívka Antiochenská.
Druhá

Mnich křesťanský.

Otrok.

Liléz.

Vojsko. Dvořané. Družina císařská. Biskupové, kněží, mniši, theurgové a hierofanti, augurové, haruspexové, otroci. Měšťané a lid Antiochenský. Patriciové a lid křesťanský.

Místo děje: 1., 2. a 3. jednání v Konstantinopoli, 4. v Antiochii, 5. blíže Ktesifonu na poušti.

Čas děje: rok 361—363.

Mezi 3. a 4. jednáním uplyne delší doba.

Jednání první.

Scena: Nádherná síň v císařském paláci v Konstantinopoli. V středu vchod do síně trůnní. V jednom rohu socha Apolla, v druhém Kybely. V levo vchod do komnat císařových, v pravo do předsíně. Za velikým, listinami pokrytým stolem sedí Prokopius, před ním stojí Caesarius.

Výstup I.

Prokopius, Caesarius.

Prokopius (mezi psaním). Tak to jde stále den po dni. Ani jeden neuplyne bez nového ediktu. Několik hodin diktuje mi často císař, div psáti postačím.

Caesarius. A bohům obětuje každý den?

Prokopius. Ba i několikrát denně. Když měl dobrý den, tu z vděčnosti; když zlý, tu zase, by odvrátil příšti pohromy a jejich milosť si zajistil.

Děkuju ti, on na to, pak ulehl a spal klidně dále. Ráno pak mi děl s úsměvem: Půjdem ke dvoru!

Caesarius. Toť vskutku podivné, bylť caesar vždycky pověrčivý nad míru. (Z pravé strany vejde několik dvořanů, mezi nimi Markus.) Však (rozhlíží se) hodina slyšení nadešla, dvořané se scházejí, a hle, mezi nimi i náš Markus. Ustoupím a na radu tvou se prozatím vzdám svého úmyslu.

Prokopius. Učiníš vždy lépe, milý příteli!

Výstup 2.

Prokopius, Caesarius, Markus.

(Ostatní dvořané postoupili do pozadí a odešli pomalu do trůnní síně. Markus vstoupil mezi Caesaria a Prokopia ruce jim podávaje.)

Markus. Dobré jitro, přátelé!

Caesarius. | **Prokopius** } Dobré jitro, Marku!

Markus (k Prokopiovi). Lze mluviti s císařem?

Prokopius. Posud nevyšel ze své pracovny. Chceš-li, jdi za ostatními do trůnní síně.

Markus. Musím s ním mluvit. Chci žádat za propuštění.

Caesarius. I ty, Marku?

Prokopius. Za propuštění! . . .

Markus. Ano, a to čím dřív, tím líp. Četls přec edikty, které vydal císař proti biskupům — to jest začátek, zachraňme se, nežli přijde to ostatní!

Prokopius. Máš snad pravdu. Ale krok tento jsem právě vymlouval Caesariovi. Však pro tebe mám ještě pádnější důvody.

Markus. Nevěděl bych . . .

Prokopius. Bylo by to svrchovanou urážkou opustiti dvůr právě teď, když jmenován jsi vrchním velitelem tělesné stráže císařské.

Markus. Já? — To ne-li špatný, aspoň nevčasný žert, příteli.

Prokopius. Tvůj dekret čeká jen podpisu císařova. Já přece, jeho sekretář, o tom vím.

Markus. To ovšem — ale vhod mi to není.

Prokopius. Vhod či nevhod, uznáš, že teď dobrým způsobem se poděkovat nemůžeš.

Markus. Ale, můj otec! — Nevíš, jak jest plachý a polekaný. (Tiše k oboum.) Očekává pro křesťany to

nejhorší za vlády Julianovy. Chceme prchnout všickni. máme statky v Thrakii . . .

Prokopius. Nemohu docela schvalovati vaše jednání. Jaký to strach se náhle zmocnil všech křesťanů? To není ani statečné ani moudré. Zde jest mnohem rozumnější vytrvat a čekat.

Markus. Až se zhouba převalí přes hlavy naše.

Prokopius. Nikoli, zde nutno bojovat. — Celkem však posud ničeho se nestalo. Edikt proti biskupům je rázu zcela osobního a víry se netýká.

Markus. I tím jsem otce konejšil, ale darmo. Odvolává se na své tušení a věští věci neblahé. Máš pravdu, vytrvat a bojovat jest mužné, ano nezbytné, (měkce) já však nejsem více sám, příteli, snad chápeš, proč žádám za propuštění.

Prokopius. Byl zde již také Ammianus Marcellinus, chce také mluvit s císařem. Jděte do trůnní síně a čekejte, císař přijde nyní každou chvíli: myslím, že budu ještě s ním pracovat.

Markus. Pojďme, Caesarie!

Prokopius (k Caesariovi). Ty aspoň dnes nezažádáš o své propuštění?

Caesárius. Dnes tedy ještě ne — ale musím se přece zeptat na zdraví císařovo. Na shledanou, přátelé!

Markus.
Prokopius. } Na shledanou!

(Markus a Caesarius odejdou středem do trůnní síně. Prokopius zasedne opět k stolu a začne dále psáti, z levé vejde Julian, za ním Oribasius. Julian jde chvatně ku předu a nevšimne si ani Prokopia, který se při vchodu jeho hluboce kloní.)

Výstup 3.

Julian, Oribasius, Prokopius.

Prokopius (usedne opět na své místo a dále pracuje.)

Julian (v popředí tiše a rychle k Oribasiovi). Jsi tedy na stopě?

Oribasius. Ano, Auguste!

Julian. A nemýlíš se v podobě?

Oribasius. Ne, Auguste!

Julian. Je tedy dívka v Konstantinopoli — a zdržuje se v basilice Sofie?

Oribasius. Ano, Auguste!

Julian. Jest pokřtěna již?

Oribasius. Posud ne — kam vědomosti mé sahají.

Julian. A nebude! — Jdi, ostatní ti povím později!

(Oribasius odejde hluboce se ukloniv.)

Výstup 4.

Julian, Prokopius.

(Julian přechází v popředí jeviště. Prokopius za stolem píše.)

Julian. Zlý začátek! — Při každém kroku v cestě překážka, všude nedůvěra. Měl jsem se dost opatrně k dílu, a přece již vystrčil tuhý odpor bůvolí rohy své. Málo lidí mám kolem sebe a sotva i těm věřiti mohu! — S kým se potkávám, je každý buď zjevný neb zakuklený Galilejčík, a ti zakuklení jsou ti nejhorší. — Klamal jsem se, blud ten zapustil hlouběji kořeny, než jsem viděl skrze mlhu svých severních výprav válečných. — (K Prokopiovi.) Piš, Prokopie, nový edikt!

Prokopius. V trůnní síni čekají dvořané na tebe.

Julian. Ať čekají, proto jsou dvořany. Mám teď věci důležitější v hlavě. Byl zde Aprunculus Gallus?

Prokopius. Nebyl posud.

Julian. A což poslové z Pessinontu, z chrámu veliké bohyně, posud nepřišli?

Prokopius. Nepřišli.

Julian. Ovšem, je to přec jen daleko a já jsem nedočkav. — Teď ale piš edikt, a sice na propuštění všech dvořanův z jich služeb. Nařídil jsem Oribasiovi, aby vyšetřil minulosť všech, nevěřím nikomu. Dříve však piš edikt, kterým se Galilejcům zapovídá čísti a vykládati ve školách spisy starých básníků. Je to směšné, když mnich chce chápati Homera nebo Hesioda! Mládeži podají z toho směs lživých povídaček, neb symbol zmizí pod jejich nečistýma rukama.

Prokopius (mezi psaním). Přišel hned ráno Ammianus Marcellinus tebe pozdravit.

Julian. Jak? Ammian zde? — Jak rád jej uvítám! — Však dříve piš edikt proti biskupu Athanášovi. Galilejci jsou velice chápaví. Dovolil jsem ovšem při nastoupení svém, aby všickni vypovězenci se vrátili do vlasti, a tak se vrátil i Athanáš. Já však neřekl: Vezmi zpět biskupství! Ale, to není vše. Alexandrie mně v urážku se odvážila . . .

Prokopius. Přivítati slavné Athanaše . . .

Julian. Ano, skorem jako caesara. Po ulicích květiny a koberce, zpěv a hudba, jásot davů a večer

osvětlení. Piš prefektovi Edivin, že jsem lépe o něm smýšlel, propouštím jej . .

Prokopius. Šel vstříc biskupovi —

Julian. I ruku mu políbil! Ví Serapis, toho nestrpím! Piš Athanašovi, neopustí-li za měsíc biskupství, že přísně potrestám celou Alexandrii. Teď zavolej dvořany sem!

Prokopius (vstávaje). Předložím ti ihned edikty k podpisu. (Odchází do trůnní síně.)

Julian (sedne k stolu). Ať vejdou všickni! — Nejdříve mi přiveď Ammiana Marcellina.

Výstup 5.

(Prokopius se vrátí, za ním dvořané, mezi nimi Markus, Caesarius a filosof Libanius, Ammianus Marcellinus jde vstříc Julianovi, ostatní zůstanou v pozadí.)

Julian, Ammianus Marcellinus, Markus, Caesarius, Prokopius.

Ammianus (chce pokleknout). Auguste!

Julian (zvedaje ho). Byť Augustus — vždycky přítel tvůj!

Ammianus. Jen pohled na tvou purpurnou obuv pověděl mi, že třeba obrátiti list v dějinách — jsem věru žádostiv, čím bílý popíšeš.

Julian. Znáš mne, jako já znám úkol svůj. Počítám na tvé přátelství.

Ammianus. Mou páži zkusil jsi často v boji proti Gallům, a mé srdce —

Julian. To znám ještě líp. Hleď, Ammiane, tys dějepisec a filosof zároveň, co říkáš tomu? Mně se zdá, že náboženství jest jen přítěží v životě národů, že v jich vzrůst a rozvoj mnoho neznamená.

Ammianus. Mně bylo vždy lhostejné. U mne nabývá náboženství teprve tenkrát významu, jde-li ruku v ruce s národností, jako to bylo u Hellenů, u nás z počátku, jak je posud u Židů.

Julian. Mluvíš mi z duše, špinavý Hebrej má národnost — jen Galilejčík ne. Chci napsat něco o tom předmětu. Až jindy, příteli, více si promluvíme, palác je ti otevřen ve dne i v noci, ať edikty diktuju, ať čtu v Homeru neb zbožnělém Marku Aureliovi. — Brzy tedy na shledanou!

(Ammianus se ukloní a ustoupí, Julian se obrací k ostatním dvořanům.)

Libanius (předstoupí). Můj pane!

Julian. Aj, Libanius, můj milý učitel! — Nu, slyšel's již, co jsem podnikl proti biskupům?

Libanius. Dobře jsi učinil, filosof mohl jsi býti snášenliv, císaři přísluší rozhodnosť.

Julian. Vím, kam směřuješ. Tobě, filosofu, jsou proti mysli různé ty sekty náboženské, chtěl bys jednotu a souzvuk ve všem, ale svět jest z jiného těsta, příteli, než naše duše po pravdě žíznící.

Libanius. Jde lidstvo k večeru a věř, že nás brzy překvapí noc, nevstane-li z trosek starý svět pohanský. Pamatuj na tento první úkol svůj!

Julian. Hélios viděl naši přísahu — a té dostojíme! (Propouští jej s úsměvem a obrací se k Markovi.) Aj, tu Markus, syn Ursulův, buď mi vítán!

Markus (předstoupí s úklonou). Přicházím s prosbou k tvé císařské velebnosti.

Julian. Neviděli jsme se od poslední výpravy z Gallie. Co dělá otec tvůj, postrádali jsme ho v radě své, vyřiď mu to.

Markus. Churavosť a stáří jeho budou dostatečnou omluvou, tak aspoň oba doufáme před tváří tvou a jsou též důvody, že chci tě žádat za propuštění z vojska

Julian. Teď, když jsem tě jmenoval velitelem své tělesné stráže? Nepřijímám tvou výpověď, Marku!

Markus. Otec chce odebrati se na statky své v Thrakii —

Julian. Teď, když bych tak jej potřeboval v radě své. Ne, to si musíte oba rozmyslit. Jsem pamětliv starého přátelství a chci je přenésti z otce na syna. Jindy o tom. — Však teď (vede jej stranou) slovo důvěrné. Pamatuješ se dobře na onu noc, kdy přišel do tábora u Paříže Oribasius se zprávou o úmrtí Konstantia, onu noc, kdy Augustem jsem byl provolán?

Markus. Jak dnes by to bylo mám to před zrakem.

Julian. Tys přišel v spor s Oribasiem o nějakou dívku, druidskou tuším kněžku. Proč zmizela ta dívka z tábora? Kde jest?

Markus. Byla mou kořistí a dal jsem ji svobodu, dle práva, jež mi příslušelo.

Julian. A nevíš ničeho dále o jejích osudech?

Markus. Nevím.

Julian. Vidím ji posud před sebou plachou a zmužilou zároveň, chvějící se a přece vzdorovitou, čarokrásnou v té divokosti barbarů. (Náhle se rozpomene, kyne Markovi, hlasitěji.) Vyřiď můj pozdrav prokonsulu Ursulovi a hleď, bych vás oba brzy uzřel při dvoře.

(Obrací se k Caesariovi.) Aj, synu Aeskulapia, buď pozdraven! Jak se ti daří?

Caesarius (předstoupí s úklonou). Ta otázka by lépe mně slušela, Auguste.

Julian. Spím špatně.

Caesarius. Lépe řečeno, nespíš vůbec.

Julian. Ale pak mi, prosím tě, řekni, kdy mám číst, kdy psát své polemiky s biskupy? — Trpím na žluč a stávám se melancholickým.

Caesarius. Víš všecko lépe sám, že netřeba ti lékaře.

Julian. Toť zní, jako bys také chtěl žádat za propuštěnou! Chraň se, Caesarie! Rozstůňu se hned a překazím ihned stín tvého úmyslu. (K dvořanům.) Jsem unaven, přátelé, na shledanou!

(Dvořané se uklánějí a rozejdou.)

Výstup 6.

(Vejde Oribasius, v ruce listinu.)

Oribasius, Julian, Prokopius (stále za stolem píše).

Oribasius. Zde podle přání tvého pokusil jsem se o seznam tajných a zjevných křesťanů na dvoře

tvém: (podává mu list) nebude asi úplný, však co se týče tvého nejbližšího okolí, jistě spolehlivý.

Julian. Dej to Prokopiovi — nechci to číst.

Oribasius (odevzdá list z jizlivým úsměvem Prokopiovi). Podivíš se mnohému, až list prohlédneš.

Julian. Čti, Prokopie!

Prokopius (čte). Palladius —

Oribasius. To pouhé jméno dostačí, svědčil křivě proti tvému bratru Gallovi.

Julian. Vypovídám jej do Britanie — dál!

Prokopius. Taurus —

Oribasius. Zvláštní druh to podlízavého psa, náhončí Konstantia.

Julian. Ve Vercelli vzduch čistší pro něho — dál!

Prokopius. Pentadius —

Julian. Dále, dál!

Prokopius. Saturnius, Apodemius, Cyrinus, Paulus a — a

Julian. Nu, co váháš?

Prokopius. Ursulus.

Julian. I ten? Je mi ho srdečně líto. Nemohu zapomenouti, jakých služeb druhdy mi prokázal. V Galii se vzbouřilo vojsko, poněvadž jsem nemohl

žold mu vyplatit. Byl jsem v také nesnázi, že zabýval jsem se již myšlénkami samovraždy. Ursulus byl tenkrát správcem pokladnic, slyšel o mé tísni, dal co měl, a já byl zachráněn. Té služby nezapomenu. Však Ursulus je starý, dětinský kmet, u něho je křesťanství neškodné, přejme mu je.

Oribasius. Ale rodina jeho celá páchne tím bludem.

Julian. Celá — i Markus?

Oribasius. Teň jest zarytým odpůrcem nesmrtelných Což nevíš, co učinil při posledním rozdávání žoldu?

Julian. Nevím ničeho.

Oribasius. Nechtěl pokořit se před signem tvým proto, že vedle obrazu tvého na něm též obraz Hermesův. Hodil peníz tvůj v prach, a vojsko, z polovice křesťané, následovalo jeho příkladu.

Julian. To ovšem jest věc neblahá. (K Prokopiovi.) Však čti zatím dále, ať již to vypiju do dna, najednou.

Prokopius (hlasem čím dále slabším). Caesarius . . .

Julian (s hořkou ironií). Za štítem učenosti skrýše bludů. — Ale nedivím se, biskup Řehoř jest jeho bratr — čti dál!

Prokopius (v rozpacích mlčí).

Julian (vytrhne mu list z ruky, dívá se chvíli upřeně tam, pak jím mrští o stůl, divoce). Prokopius! — To jsem ovšem nečekal! Kam šlápnu, všady syčí had, kam sáhnu, všady trn, který mne poraní! (Přechází vášnivě. Prokopius stojí zdrcen s hlavou sklopenou.) Kým jsem to obklopen! Správce mých důchodů — Galilej, velitel mé tělesné stráže — Galilej, můj sekretář — Galilej! Otráven jest můj každý den i můj spánek, ba brzy nebudu vědět, zda pohár, jejž k ústům kladu, netají smrť na zlaceném dně svém. (K Prokopiovi.) Nemusíš teprv žádat za propuštění jako Caesarius, Markus a Ursulus, pochopíš, že nemohu se přece nechat ve všem obsluhovat Galilejci, vždyť brzy by napsal vtipný biskup Athanáš, že křesťanům jen život děkuju! Bude lépe, když se více neuvidíme a neshledáme. (Pausa.) Dnes mám těžký den — ó, kolik ještě hrobů v srdci, než tam zavládne úplný klid! (Prokopius mezitím s hlubokou úklonou opouští síň, Julian sedí v hluboké dumě.) A jak se chovali ke mně ti křesťané, co vládu jsem nastoupil? Kdo přišel uvítati mne? I Hebrejové přišli, z biskupů ani jediný! V tom jest zjevná urážka i výpověď boje na život a na smrť. A kdyby všickni se mne stranili i Liberius i Řehoř s Cyrillem — Basila jsem pevně očekával —

Výstup 7.

(Oribasius odejde při vstoupení Basila.)

Julian, Basil.

Basil (na prahu). A on se dostavil!

Julian (prudce vyskočí). Lze věřit zraku a sluchu? (Běží mu vstříc.) Tys to, Basile, příteli! — Tedy přece všickni na mne nezapomněli! (Podává mu obě ruce.) A dnes jsi přišel! Teď, má víra v lidstvo potřebovala tvého příchodu, Basile!

Basil. A tvoje víra v Boha — ta jej nepotřebovala? Však nelekej se, jdu k příteli. Je na tobě, chceš-li udržeti ten starý žár věrného přátelství, aneb chceš-li jej uhasiti docela.

Julian. Co jest na mne? — Být celým člověkem Jiného jsem nikdy nechtěl, Basile! Však nechme přítomnosti — ta mrazí, vzpomínejme oněch dob, kdy jsme spolu studovali v Athenách. Jaks býval vždy dobrý ke mně, víš, jak jsi mne chránil před soudruhy, kteří se spustili na nováčka, když jsme poprvé šli spolu z koleje? A jak jsme spolu bdívali do noci hledajíce ve hvězdách smělé budovy svých snů? Jak jsme spolu čítali Homera?

Basil. Kterého jsi teď zakázal čísti křesťanům.

Julian. Ty víš?

Basil. Ano, vím, že přijdou i poslové z Pessinontu z chrámu velké bohyně. Přicházím tě varovat naposledy.

Julian. Před čím?

Basil. Před tebou samým.

Julian. Jednám dle svého přesvědčení.

Basil. Které jest bludem.

Julian. A není také tvoje přesvědčení bludem, Basile?

Basil. Nikoli! Já poznal jedinou pravdu, která jest zároveň cesta a život, příteli!

Julian. Ty, jemuž by Plato řekl: Bratře!

Basil. Nepřijal bych to slovo od Platona. Však nechme slov, příteli, přišel jsem varovat a zapřísahati tebe jménem starého přátelství, říci tobě, že cesta, kterou se ubíráš, je pochybena.

Julian. Chci vzkřísiti starý svět —

Basil. Ten se již přežil.

Julian. Chci vrátiti světu staré plamenné nadšení, jež změnilo zemi v ráj a lidi v nesmrtelné bohy

Basil. Vše jest jen křísení veliké mrtvoly...

Julian. Jejíž stín zakryje celý váš vylhaný svět bájí...

Basil. A tebe svým pádem zdrtí.

Julian. Ty nevíš, v jaký boj vyzýváš řadu příštích věků, Basile!

Basil. A myslím, že tím víc prospěju než ty, jenž vyhrabáváš kosti minulosti.

Julian. Pak jsi přišel nadarmo — vidím, že biskup udolal v tobě přítele!

Basil. Odejdu bez hořkosti, císaři, ačkoliv jsem pochoval v té chvíli svou mladosť! (Odchází.)

Julian. Basile, stůj!

Basil (rozpřáhne ruce a běží mu vstříc). Je tedy ještě návrat možný, příteli?

Julian (po chvíli temně). Není!

Basil. A přec i tobě srdce puká při tom. — S bohem!

Julian. Jdem každý cestou svou, Basile, a budoucnosť ukáže, kdo se klamal. Já mnoho přemýšlel o světě a běhu dějin a shledal jsem, že byl šťastný a velký v době prvního pohanství. Chci ho vrátit k zdrojům tohoto ztraceného blaha. Vy, křesťané, jste mi v cestě. Buď vás rozdrtím anebo se rozdrtím o vás. Budiž! Více jich přemýšlelo jako já, neměli však v ruce moc, jíž náhodou třímám já. Zkusím to, když mohu.

(Za jevištěm se ozvou zvuky fléten a cymbalův. Vejde Oribasius.)

Výstup 8.

Julian, Basil, Oribasius.

Oribasius. Poslové z Pessinontu a theurgove s hierofantem v čele právě přišli.

Julian. Uveď je v palác a všecko obstarej. Ohlas v městě, že sám dnes večer službu Mithrovu zahájím. Dej vztýčit zlatou sochu jeho v atriu, napíši hymnu k oslavě slunce a sám ji večer přednesu. Do večera mne však ušetři, nechci slyšeti ničeho víc. (K Basilovi.) Vám dost dlouho jsem podával ruky přátelské, a nepřijali jste jí Dnes vzdor, vzpoura, nedůvěra, úskok, lesť a zrada, zkrátka vše, čím jsem obklíčen jak hady Laookon, zove se Galilejci! (K Oribasiovi.) Jdi, zavolej Libania, budeme čísti v Homeru — mámť zapotřebí vzduchu! (Odchází.)

Basil. Juliane! Císaři! Příteli! — Darmo! (Volá za ním.) Poznáš mne vždy — jestli se ještě shledáme!

Opona spadne.

Jednání druhé.

Scena: Podzemní chodba v katakombách. Až ku klenbě ve zdích narovnané řady rakví s různými symbolickými obrazy na stěnách i víkách. V rohu velký sarkofag v oltář proměněný, nad ním ve zdi zatknutý kříž. V středu oblouk, jímž jest vyhlídka do klášterní chodby. Po obou stranách oblouku stupně, vedoucí nahoru do basiliky Sofie. Od stropu na řetězu lampa.

Výstup I.

(Při vyhrnutí opony stojí v středu oblouku u klášterní chodby kněz, jemuž vstupující křesťané šeptají heslo. Vpuštění ubírají se po schodech z basiliky, mezi nimi)

vcházejí Ursulus a Zoe.

Ursulus. Nevíš ani, milé dítě, jak rád jsem, že naše rozhodnutí stane se tak brzy skutkem. Doma jsem všecko srovnal a spořádal. Co komu dlužuji, jest zaplaceno, kdo mně čím povinen, to měj darováno. Nic nás více nepoutá ke Konstantinopoli. Čekám jen

Marka: slíbil, že dnes požádá císaře za propuštění z vojska.

Zoe. Jsi tedy nezvratný ve svém úmyslu, otče? — Co získáme, když opustíme město?

Ursulus. Především samotu, dcero, a zapomenutí. Lituju každého dne, který jsme propásli od volby Juliana za císaře. Ovšem, ty mladý, teprve slunci se rozvíjející květe, nemůžeš pochopiti dobrodiní samoty. Však zmizeti někdy jest výhodné. Tak i my zmizíme, zapomenou na nás u dvora —

Zoe (smutně). Ba, že zapomenou..

Ursulus. Ty se obáváš právě toho zapomenutí, dcero, po němž já z celé duše toužím. Já se obávám císaře. A kdyby ničeho — co zavinil Markus při rozdávání donativa — to vyváží všecky důvody.

Zoe. A ví již císař o tom?

Ursulus. Bláhové dítě!

Zoe. Ale Markus nebyl jediný, který to učinil; celá řada důstojníků hodila v prach peníz Jidášův a odřekla se klaněti Hermesovi. A hle, jak Prokopius pravil, jsou posud všickni na svých místech

Ursulus. Markus ovšem nebyl jediný, ale byl první, a to rozhoduje. On oslovil vojsko a strhl je k odboji Cítil jsem, v jakou propasť strhl nás tímto nerozvážným skutkem, ale musil jsem ho políbiti a

říci: Jsi můj syn, v tom tebe poznávám! Že jest posud ticho, tím se netěš, dítě, znám takové ticho; před bouří bývá obyčejně, než hrom s větší silou udeří.

(Při posledních slovech vejde Prokopius.)

Výstup 2.

Ursulus, Zoe, Prokopius.

Prokopius. Již udeřilo! Jsme všickni ztraceni.

Ursulus. Jak chce sám bůh! — Neseš zlé zprávy, příteli? Víš něco o Markovi?

Prokopius (ruce jim podávaje). Bohužel vím.

Zoe. Ví císař již, co se přihodilo při rozdávání donativa?

Prokopius. Nejen to — ví všecko, ví, že jsme křesťané.

Ursulus. Jednou se to přece musil dozvědět — já mu to vyvraceti nebudu.

Prokopius. Nemohu se dlouho zdržeti, jen to vám radím: Prchněte čím dřív, tím lépe. Zlé časy nastanou křesťanům. Já sám jsem propuštěn, čekal jsem to dlouho — a přece mne to zdrtilo. Jdu se rozloučit s vámi se všemi.

Ursulus. Byl Markus u dvora?

Prokopius. Byl, ale v té chvíli jste stáli oba, syn i otec, ještě na výsluní jeho milosti. Rána ta přišla později. Prchněte, prchněte!

Zoe. A co počneš ty sám?

Prokopius. Což vím —

Ursulus. Prokopie, bratře! Je to dětinské, že sám psanec k tobě se obracím nabízeje ti svoji společnost. Stejný bude osud náš; nechceš, bychom si jej navzájem ulehčovali? Býval's u nás hostem v dobách pokojných — buď naším soudruhem i teď.

Zoe. Ó, zůstaň s námi!

Ursulus. Statky mé v Thrakii nás všecky vyživí.

Prokopius. Jakou láskou mne zahrnujete, přátelé! Co mi zbývá, než přidati se k vám? — Konejme tedy všemožné přípravy k odjezdu. Markus přijde zajisté brzy — jak se tomu podiví, že půjdu s vámi! (Podává jim ruce.) Děkuju ti, Ursule, děkuju ti, Zoe; začneme nový život v zátiší, nepoznáni a šťastni.

Zoe. Jen kdyby to již bylo!

Prokopius. Obstarám vše, čeho k odjezdu potřebí. Spolehněte na mne. S těžkým srdcem

vešel jsem dnes v basiliku Sofie, s křídly se však vracím.

(Chce odejít, v tom vejde Markus, za ním biskup Basil v šatu prostého řeholníka, pak Liléz v bílém šatě katechumenův.)

Výstup 3.

Ursulus, Zoe, Markus, Prokopius, Basil, Liléz (v pozadí).

Markus. Všem pozdrav! Otče, přichází se mnou vzácný host, však ať mluví sám, jest výmluvnější.

Basil (předstoupiv). Mír Kristův s vámi se všemi!

Ursulus. Aj, svatý biskupe, ty v Konstantinopoli! Buď vítán, srdečně vítán!

(Všichni tisknou se k němu a ruce mu podávají.)

Prokopius. Ty ještě v městě, důstojný otče? Což nečetl jsi v ulicích edikt proti biskupům? Ó, prchni, pomni na církev svoji!

Basil. O tu se již postará Pán, příteli. Vím o všem, co pravíš. Toť první rekovný čin císařův. Sám byl jsem svědkem velkého sběhu lidu v ulicích. Markus šel se mnou — co ten vystál strachu, stále chtěl mne vyvésti z vřavy! Já však zůstal, dojímalo

mne to zvláštním způsobem slyšeti jméno své prokleté: myslil jsem na to, že o vyhnanství mém ví rovněž v téže chvíli věčný bůh v nebesích. — Však jiné mám jednání s tebou (k Ursulovi), starý příteli!

Ursulus. Vše, co ještě mohu zváti svým, kladu ti napřed k nohám.

Basil. Dobrá, zmocením se toho ihned. Ale ne pro sebe, pro někoho jiného. Jest dosti místa ještě v srdci tvém, starý příteli?

Ursulus. Nevím, kam směřuješ, svatý biskupe; půl srdce dal jsem mrtvé ženě své, druhou půli schovávám ještě pro děti, celé ovšem i s nimi patří věčnému soudci nad hvězdami.

Basil (vezme Liléz za ruku a předvede ji). Ta, pro kterou o místo ve tvém srdci žádám, nahradí ti ztrátu choti a sesílí lásku k dětem, Ursule. Znám tě příliš dobře, Ursule, ty ji jistě přijmeš v dům i srdce své.

Markus. Mou nevěstu!

Ursulus. Cos pravil, synu?

Zoe. Marku!

Markus. Již vyslovil jsem těžké slovo to, drahý otče! Ano, svou nevěstu ti přivádím (kleká) a prosím, bys nám požehnal.

Ursulus. Tys zasnouben a bez mého vědomí, synu?

Basil. Zvláštní sběh událostí omluví všecko v očích tvých, Ursule.

Ursulus. Ty víš o všem, otče?

Basil. Ano, jsem spoluvinníkem Markovým. Ať vypravuje vše, a jsem jist, že odpustíš — ano, že se zaraduješ, příteli.

Markus (vezme Liléz za ruku a uvádí ji otci). Ať její sladký obličej obměkčí srdce tvé dřív než zvíš moji příhodu!

Liléz (v rozpacích). Ó, buď mi otcem, pane!

Zoe. Ó, dej mi sestru, otče!

Markus. Bylo to, otče, na poslední výpravě z tábora u Paříže, kdy jsme překvapili celou osadu Gallův. Pronásledovali jsme je den a noc. K ránu našli přední stráže několik zabitých a k dubům přivázaných starců, žen a dětí. Brzy jsme našli klíč k děsným těmto výjevům. Barbaři raději zabili všecky, již nemohli s nimi držeti krok, než by je živé vydali nám v plen. Zdvojnásobnili jsme svůj chvat touto mrtvolami vroubenou a krví zrosenou cestou. Poslední řady stihli jsme, když jeden barbar, nemoha udržeti unavením klesající dívku po svém boku, již již napřahoval meč ke smrtící ráně. Ze zadu skolil jsem jednou ranou zuřivce. Dívka klesla s výkřikem k mým

nohám. Zachránil jsem ji. Opustil jsem vojsko barbary dále pronásledující a odvedl ji do tábora. Cestou ovšem mluvila jen vzdechy a slzami, mezi tím vyšly však hvězdy . . .

Basil. A s nimi láska v mladých srdcích, Ursule.

Markus. Ano láska, může-li slovo toto vypověděti tajemné ono pouto, jež váže k sobě duše! Pochopíte, že jí musím mnoho vynahražovati, snad otce i bratry, jistě ale vlasť i náboženství.

Basil. Chce státi se křesťankou, Ursule a cvičí se pilně v svaté nauce; mohl bych ji již dnes pokřtiti.

Markus. V táboře nás očekával zmatek, jenž prospěl mému plánu. Oribasius přišel se zvěstí o smrti Konstantia a vojsko provolalo Juliana císařem. Julian ovšem dozvěděl se o mé kořisti a vyslal Oribasia, by vyjednával se mnou o tu — ó hanba — otrokyni! Já však ukryl Liléz v zadní části tábora za pomoci svých přátel a vzkázal císaři, že jsem kněžku druidskou propustil na svobodu. Zdálo se později, že císař zaujat proudem událostí, zapomněl na to — dnes však se mne ptal po mé nevěstě, a to mne přinutilo, že pomocí otce Basila jsem tobě ze všeho se vyznal. (Vezme Liléz za ruku.) Vezmi nás, otče, neb jinak oba zavrhneš!

Liléz. Dovol, pane, bych tě směla nazývati otcem! Budu ti dvojím žitím povinna, neb dal jsi život Markovi, jenž můj život zachránil, a dáš mně nový život, přijmeš-li mne za dceru. Ó, neotálej, na čele tvém je psána upřímnosť a v tazích tvých dobrota

Markus. Můj otče!

Zoe. Vzpomeň, otče, že umřela mi sestra v květu mladosti; hle, nebe samo posýlá ti náhradu, vrať mi sestru a sobě dej dceru oddanou!

Ursulus (objímá Liléz, která mu klesne v náručí). Objímám v tobě dceru svou a doufám, že objímám budoucí křesťanku. Nemám ani práva dělati se soudcem srdcí milujících. Však radu vám dám, a důstojný biskup mi přisvědčí; doba je zlá, sečkejte, až se poněkud bouře utiší, až onen mrak, jak zove dobře Athanáš císaře, přejde s tváře slunce!

Markus. Ó, právě v čas bouřlivý je třeba více myslí zmužilých a pevných paží, otče!

Basil. Přisvědčuji Markovi, starý příteli; čím nás více, tím těsněji k sobě přilneme, tím jsme silnější!

Ursulus. Má stará zkušenosť tak lehce nepodlehne, přátelé, vašim ružovým nadějím. Teď sňatek uzavřít — toť zavěsiti hnízdo lásky nad vroucí propasti.

Markus. Tys, otče, pevná snět, jež vydrží.

Ursulus. Dej bůh, můj Marku!

Zoe (objímajíc Liléz). Sestro má!

Ursulus. A nyní zpět ve skutečnosť, přátelé Byl's, Marku, u dvora a žádal za propuštění z vojska?

Markus. Marná naděje — propuštění jsem nedostal, naopak císař pevně očekává, že přijdeš ke dvoru.

Ursulus. Já?

Prokopius. Ó, prchněme rychle, nechoď ke dvoru, Ursule!

Basil. Právě přílišná opatrnosť vzbuditi by mohla podezření. Mám naopak za to, aby Ursulus s Markem šli k císaři.

Prokopius. Jeť Ursulus na listině psanců, svatý biskupe a Oribasius vše pověděl císaři, co se stalo při rozdávání donativa.

Basil. Já jsem též na listině psanců a byl jsem v doupěti lva. Však ať Ursulus sám rozhodne.

Ursulus. Já půjdu ke dvoru, a to ještě dnes. Jen to, že křesťan jsem, nemůže být příčinou mé obžaloby. Lehké měl by nepřítel vítězství, kdyby mu každý chabě z cesty ustoupil. A pak musím mluviti

s císařem v záležitosti Markově, ne ji omlouvati, ale vysvětliti ji.

Basil. Ještě slovo, přátelé! Chci nevěstu Markovu sám pokřtiti. Máme dnes o půlnoci zde v katakombách schůzi biskupů a věřících. Chceme za předsednictví biskupa Liberia, který schválně z Říma přijel, uvážiti, jak se zachovati má církev proti útokům císařovým. Při tom pokřtím Liléz a oddám Marka s ní. Teď jde k večeru. Zatím vyřídí Ursulus, Markus i Prokopius v městě své záležitosti a dostaví se pak v noci do schůze. Za svítání po odbyté poradě můžete opustiti nepozorovaně město. Vy odejdete — jiní však budou bojovati za vás!

Ursulus. Jak nechytiti se rady tvé, otče! Jeť ona pevnou kotvou tonoucím! Tedy dle rady svatého biskupa zde se sejdeme všickni. Zatím s bohem všem! Pojď, Marku, provoď mne ke dvoru. Zoe půjde zatím s Prokopiem.

Zoe. S radostí, otče. Tedy večer na shledanou.

Markus. A Liléz?

Basil. Skroť ještě na chvíli plamen své touhy, synu. Liléz zůstane zde, je tu v největší jistotě a pak se musí připraviti k svatému obřadu, jenž ji očekává. Nezbývá času mnoho a třeba modliti se ustavičně.

Ursulus. Má pravdu otec Basil, pojďme!

Basil. Večer po nešporách na shledanou!

(Všickni si podávají ruce a loučí se na vzájem. Odejdou pak Ursulus, Markus, Zoe, Prokopius.)

Výstup 4.

Liléz — Basil.

Basil. Již oděna bílým řouchem katechumenů, chystej se, dcero, vejít ve svatou obec Kristovu. V tiši této cely hleď alespoň na chvíli dáti výhost lichým světa starostem. Dnešní den nevrátí se více tobě. Ježíš chce zváti ve křtu tebe svou, ó, vzdej se jemu celá!

Liléz (vzdychne).

Basil. Málo hodin mine a vstoupíš v legii bojovníků, s kterými se jednou objeví Kristus v údolí Josafat, aby soudil svět. I můj ret zamlká před velebností této chvíle, zde mluví slza jen a mlčení. Doufám, že všecky bludy pohanství již navždy opustily mysl tvou a že jich mrákoty prchly jako pára před sluncem, které jest Kristus.

Liléz. Tak doufám, otče.

Basil. Jsi úplně svobodna ještě, má dcero. Týrá-li tě pochybnosť, vyslov se, netaj mi ničeho. Musíš mnoho opustit, abys získala všecko. Je jasno, úplně jasno v duši tvé?

Liléz. Jasno, můj otče!

Basil. Křtem bereš okovy na sebe, ale spolu útěchu toho, který pravil: „Jho mé sladké jest.“

Liléz. Věřím jen v lásku, otče!

Basil. Ale nejen v lásku k Markovi, tu podřizuj vždy lásce vyšší a pak budeš blažena. Jdi, tam klekátko, modli se. Jak dozní žalmy nešpor, uvede tě jáhen Štěpán do chrámu, kde tě pokřtím. Tam najdeš Marka i Zoe. Poznáš, že jsi mezi svými, ve velké rodině křesťanů. — Nyní ještě něco. Do té doby ručím Kristu a církvi za tebe, i musím tě podrobiti zkoušce. Víš, jak poznal Domitian neb Tiber křesťany? Položil na prah domu jich znamení kříže a rozestavil kol slídiče. Kdo lehkou nohou překročil kříž, jisté znamení, že byl pohanem. Kdo nad ním s chvěním se zastavil, byl chycen a v cirku divé zvěři předhozen. **(Jde a sundá kříž nad sarkofagem a položí jej před vchodem v prostředku.)** Zde tvoje zkouška, dcero; jsi svobodna posud, můžeš odejít, než zazní hlahol nešpor, nikdo ti v cestu nevstoupí; ale chceš-li odsud, musíš zapříti Krista. Ukaž sílu své duše!

Liléz (jde ke klekátku). Chci ti býti ve všem poslušna, otče.

Basil (s pohledem k nebi). Ó, sílo víry, kdo tebe pochopil! Ty temeníš z neznámých zdrojů nadhvězdných a nikdo nemůž říci o sobě, že vlastní vůlí z posvátných se napil pramenů! Bůh drží klíče a komu otevře — ten blažený!

(Odchází s rukama sepjatýma pomalu na levo.)

Výstup 5.

Liléz (u kříže). Ty neznámý, velký bože, k jehož poznání přišla jsem láskou, ukaž mi svou moc a sílu, bych ti mohla věřiti úplně! — Dej, ať spočinu na ňadrech toho, jejž tak miluju! Ó, Marku, Marku, přijď! -- Cítím tvou lásku, vyplňuje můj celý život, ano je sama mým životem! — Na dnu duše pálí mne první tvoje polibky, Marku, jsem tvou a nikdo mne nevyrve z tvého náručí! Ó, že jsem tě nezadržela, když jsi odcházel s otcem svým! Teď sahá obava na duši mou a černé tušení mne svírá děsivě! Ó, Marku, vrať se, vrať!

(Klesne v snění.)

Výstup 6.

Po chvíli vrací se Basil s biskupem Řehořem v rozmluvě, z levé strany Basil, Řehoř, Liléz (u kříže).

Basil. Chrám se začíná plniti, zdaří se všecko dle úmluvy. Večerní pobožnosť je tak obyčejná, že nenapadne nikomu tušiti mimo ni něco jiného.

Řehoř. A zrady se nebojíš?

Basil. To jest ovšem vždy v rukou vyšších, spoléhám na naše věrné i na dobro věci, kterou podnikáme.

Řehoř. A násilí? — Snad i vojsko císaře?

Basil. K tomu se Julian nikdy neodváží, jeť příliš opatrný. Čekám ještě na jáhena Štěpána, vyslal jsem ho do města na zvědy.

Řehoř. A ty se neštítíš užívati takové pomoci?

Basil. A štítí se jí náš i Kristův nepřítel? Třeba jej stejnou zkrušiti zbraní. Jak přijde jáhen Štěpán a ujistí nás, že v městě vládne úplný klid, začnou nešpory, po těch svedeme křesťany sem, kde je budou očekávati ostatní biskupové. Zde zahájíme svatý sněm silní důvěrou a ozbrojeni spravedlností.

Řehoř. Ejhle, tu Štěpán!

(Vejde jáhen Štěpán z levé strany.)

Výstup 7.

Štěpán, Basil, Řehoř, Liléz (u kříže).

Basil. Zdržel jsi se přes příliš, Štěpáne!

Řehoř. Neseš nové zprávy?

Štěpán. Jistě mne, otče, omluvíš, až vše vypovím.

Basil. Je město klidno?

Štěpán. Víc než jindy. Vše se hrne k paláci císařskému, kde bude bohoslužba Mithry prohlášena.

Řehoř. Co dál?

Štěpán. Byl jsem u paláce. Ohně kouzelných barev hoří v měděných pánvicích na stupních velkého schodiště. Tisíce pochodní plápolá kolem Za zvuků fléten a cymbalů se tísní zástupové, dychtiví, co dále bude následovat.

Basil. To nám právě vhod. — Můžeme tedy začíti pobožnosť.

Štěpán. Ještě něco, otče!

Basil. Rychle mluv!

Štěpán. Perský Sapor vyhlásil válku císaři, co nejdříve vytrhne Julian do Antiochie s vojskem.

Řehoř. Toť nám právě se hodí. Události válečné odvrátí jeho mysl na čas od pronásledování křesťanství. Zapomene na nás.

Basil. Ubohá Antiochie! — Co ještě víš?

Štěpán. Dále byl jsem svědkem zatknutí prokonsula Ursula a jeho syna Marka.

(Liléz trhne sebou, obrátí se na klekátku a naslouchá.)

Basil. Co pravíš? — Vypravuj!

Štěpán. Šli spolu po ulici, kam nevím. V tom je zastavil Oribasius s ozbrojenou družinou, dav lidu strhl mne dál, víc nevím, slyšel jsem jen, že oba byli zatknuti

Řehoř. To zlá je zpráva, Basile!

Basil. Zlá ovšem — ale i ta mi zárukou zdaru dnešní schůze. Nebo kdyby císař na nás měl podezření, byl by Oribasius stopoval Ursula až k nám sem a nebyl by jej zatýkal na ulici Mimo to šel Ursulus s Markem ke dvoru; snad se nám ještě vysvětlí tato událosť. Však zahajme pobožnosť. Čas nejvyšší k nešporám; jak zazní žalm „In exitu Israel“, zavřeš, bratře Štěpáne, vrata basiliky a svedeš sem křesťany.

Řehoř. Kéž tě nesklame tvá víra, bratře Basile!

(Odejdou.)

—·—

Výstup 8.

Liléz (sama, vstane od klekátka a plaše kol se rozhlíží). Co pravil ten člověk? — Ursulus a Markus zatknuti? (Sahá si na čelo.) Kde to vlastně jsem? — Ty klenby padají na mne! Jsem to ještě já? — Kde jsi, ó, Marku, světlo mé duše, hvězdo mých očí, slunce mé noci? — Zatknut? — Co je to? — Ó, to jest jako smrt! Chtějí mně vzíti tebe!

(Učiní krok ku předu, zarazí se však při pohledu na kříž.)

Nemohu odsud! Musila bych překročiti to dřevo kříže. Kdo jsi, ty ukřižovaný, který se kladeš mezi mne a Marka? — Neznám tebe. Říkají, že's láska, ale to bys mne nenechal hynouti v tísni takových muk! — Zapřela prý bych tebe, kdybych odešla, ale jak mohu tady dýchati bez něho! — Ó, tam nechápou lásku, kde ji mohou takto zkoušeti? — Snad ve chvíli té, co zbaběle se tu rozmýšlím, jsi, Marku, vězněn, snad umíráš!

(Chce překročiti kříž — ale opět ustoupí.)

Ale, kam, bláhová, chci v této noci? V neznámém městě? Ó, vím to již, půjdu k císaři! Není přece tak zlý, jak o něm zde vypravují. — Viděla jsem ho

v táboře. Povím mu všecko, on musí propustiti Marka! — — A ty zde na zemi, ty odpustíš, vždyť jsi též miloval! Jdu přes tebe — jsem láskou svobodna!

(Překročí kříž, ohlédne se ještě jednou zpět a rychle odkvapí.)

Opona spadne.

Jednání třetí.

Scena: Atrium v paláci císařském. V středu vodomet, za ním nádherná opona vedoucí do chrámu Mithrova. Na pravo nízký vchod do dílny Appruncula Galla, na téže straně v pozadí vchod do komnat císařových. Po stranách kandelábry s miskami plnými nafty, pánvice s uhlím, sochy bohův, amfory a bohoslužebné náčiní.

Výstup I.

(Vstoupí Oribasius, rozhrne zadní oponu a volá do vnitř.)

Oribasius. Hej, otroci! Sem pochodně! — Rozžehněte světla a zapalte kadidlo! — Vpusťte do chrámu theurgy a lid! Ať trouby hlaholí k oslavě Mithry!

Výstup 2.

(Vejde Libanius.)

Oribasius, Libanius.

Oribasius. Dal bych půl života za to, kdyby zpráva o válce s Peršany byla přišla aspoň o jednu noc později. Ty, filosofe, byls při tom, když se o tom dozvěděl císař. — Co říkal?

Libanius. Ničeho. Nepohnul ani brvou, psal právě, ni péro z ruky neodložil, psal klidně dál — však uvidíš sám, tu přichází.

(Z komnat svých vejde Julian v obleku Mithrova velekněze, na prsou má veliké zlaté slunce, v ruce nese pergamen.)

Výstup 3.

Julian, Oribasius, Libanius.

Julian. Již dopsáno, přátelé, a jsem s tím spokojen. Svět okolo zmizel mi při té práci. Ó, božství, jen k tobě se povznésti, víc netoužím! — Zde jest moje hymna k oslavě slunce, psal jsem ji celé tři noci (podává ji Oribasiovi), vezmi ji a rozdej theurgům,

ať ji opíši a rozdají kněžím: chci, aby se zpívala dnes v noci při mysteriích.

Oribasius. Vše obstarám, jak poroučíš.

Julian. Nevěřím více Appruncula Gallovi. Jeho věštby z vnitřností zvěře zní mi podezřele samou chválou a samým zdarem. Zdá se mi, že víc jej láká odměna moje než pravda. Přihlížej k tomu, aby mi posýlal vnitřnosti do mé ložnice: chci přesvědčiti se o všem sám.

Oribasius. Stane se dle vůle tvojí.

Julian. O dívce z basiliky Sofie posud jsi ničeho nevypátral?

Oribasius. Ničeho, pane, chrám jest jako hrob.

Julian. Začínáš být také liknavým ve své službě; vidím, že musím zakročiti sám. Dám se provésti patriarchou chrámem, snad budu tebe šťastnější.

Oribasius. Ty bys chtěl vstoupit do chrámu křesťanského — v doupě úhlavních nepřátel vrhnouti drahý život svůj?

Julian. Víš, čeho se dopustil můj bratr Valentinian?

Oribasius. Nevím, pane . . .

Julian. Včera při slavnosti genia, jenž sluje publicus, stalo se, že pár kapek libace padlo mu na

plášť. On — víš, že jest zuřivý Arian — usekl cíp pláště a vrhnul mi jej v obličej.

Libanius. A tys jej nesklál na místě?

Julian. Byl bych špatným žákem filosofa Libania. Podepsal jsem dekret, kterým jej vypovídám do Meliteny — nedám si přece kazit vojsko vlastním bratrem. — Odevzdáš mu to.

Oribasius. Dobře jsi udělal.

Julian. Zatknul jsi Galilejce, jichž jména jsou na listině psanců?

Oribasius. Všecky až na Marka, syna Ursulova. — Co mám dále dělati s nimi?

Julian. Zase mne rozčiluješ — jsou tvoje kořisť, nechci ničeho více slyšeti o zradě. — Jest k slavnosti Mithrově vše připraveno?

Oribasius. Všecko, pane.

Julian. Může započíti. Uzří křesťané, jak zastíní nádhera bohoslužeb mých jich prostičké, pokoutní obřady. Nešetřil jsem nákladu ke dnešní slavnosti. Až hvězdy má k závisti vznítiti záře ohňů řeckých a jásot hudby má polekati křesťanského boha na mračném trůně jeho. Pojď, Libanie, slavnosť započíná.

(Odchází k oponě, v tom vejde kvapně Liléz.)

Výstup 4.

Julian, Libanius, Oribasius, Liléz.

Oribasius (zastoupí Liléz cestu). Co tu chceš, koho hledáš? (Chvatně k císaři.) Toť dívka z tábora!

Liléz. Císaře!

Julian (předstoupí). Zde jsem!

Liléz (klesne před ním na kolena). Řekla jsem, že hledám císaře, ale měla jsem říci, že hledám spravedlnosť.

Julian (k sobě). Ovšem, je to ona! (Na hlas.) Dobře jsi řekla, jsem spravedlivý: čeho si přeješ? Ale mluv rychle, chvátám do chrámu k slavnosti.

Liléz. Já se nesklamala v tobě! — Jak jsi milostivý a dobrý! — (Ohlíží se na Libania a Oribasia.) Ale — —

Julian. Rozumím ti (Kyne oběma.) Jdi, Oribasie, vykonat mé rozkazy a dohlédni zatím na pořádek při slavnosti. — My, Libanie, se ještě uvidíme! (Oribasius a Libanius odejdou.) Nyní mluv — však počkej — my se již viděli v táboře u Paříže v noci, kdy císařem jsem byl provolán!

Liléz (stále na kolenou). Císařský pane!

Julian Ale vstaň! (Dívá se na ni.) V jakém jsi to šatu! Ha, ha, ha, ubohá, padla jsi křesťanům do rukou! Co z tebe udělali?

Liléz (vstává). Ano, křesťanům, a jdu prosit za křesťany.

Julian (přeslechl poslední slova její) Tvé místo jinde jest! Byla prý jsi kněžkou Irmensula — zaměň boha svého a buď kněžkou velikého Mithry! Já sám, velký jeho kněz, uvedu tě v taje bohoslužby jeho. — Ty mlčíš?

Liléz. Jsem křesťankou, pane.

Julian. Křesťankou! Co pak zde pohledáváš? — Ah — chápu, láká tě bohoslužba slunce.

Liléz. Nikoli, jdu prosit jen . . .

Julian. Ty prosit, která můžeš poroučet! — Však mluvila jsi cosi o spravedlnosti . . . co chceš ode mne?

Liléz. Jdu tě prosit, abys propustil na svobodu starého Ursula.

Julian. Co tobě po něm?

Liléz. Víc než domýšleti se můžeš: jdu prosit, bys propustil též Marka a odpustil mu, čím se prohřešil na tobě při rozdělování donativa.

Julian. Chápu, že za Marka prosíš, vždyť dal ti v táboře Pařížském svobodu — a snad i více, jsi jeho milenkou?

Liléz. Jeho nevěstou!

Julian. Vida, k vůli němu jsi opustila víru otců svých? — Má štěstí ten křesťan. Co by tomu řekl tvůj otec, kněžko Irmensulova?

Liléz. Ptám se jen po hlasu srdce svého a tento praví, že jim hrozí nebezpečí; to hnalo mne sem z chrámu Sofie.

Julian (upozorněn). Jak, z chrámu Sofie?

Liléz. Že opustila jsem místo křestu svého, že zradila jsem boha svého a vyhnula se chvíli, kdy obec křesťanů mne chtěla přijati ve svůj střed, že prchla jsem a těkajíc městem neznámým, našla konečně tebe — tebe, který jsi dobrý jako jsi veliký!

Julian. A jak víš, že hrozí Ursulovi a Markovi nebezpečí?

Liléz. Vypravovali to křesťané — kněz jeden byl při zatknutí Ursula i Marka

Julian. Marka nezatkli — je posud na svobodě.

Liléz (jásajíc). On žije! On na svobodě! Ó, nebesa! Jak děkuju ti, pane! — Jak jsi dobrý!

Julian (k sobě). Ona ho opravdu miluje! (Na hlas.) I Ursula propustím, chceš-li.

Liléz. Ó, pane!

Julian. Ale za jednou podmínkou.

Liléz. Ty bys chtěl?

Julian. Neboj se, milovati tebe — nikoli. Chci jen, bys při dnešní slavnosti zastoupila místo kněžky Mithrovy. Chci, bysi přítomna byla svatým mysteriím.

Liléz. Teď přítomna mysteriím! V době svého křtu, kdy shromáždění křesťané mne očekávají —

Julian. Shromáždění křesťané tebe očekávají! Kde? Mluv!

Liléz. Ó, běda mi! — Co jsem to řekla!

Julian. Teď v noci, kde jsou shromážděni? — To je spiknutí! — Chci pravdu zvědět a dle tvé výpovědi naložím s vinníky.

Liléz. Jsou na modlitbách, pane, jak jejich obyčej.

Julian. Kde? — Dále mluv!

Liléz. Pod chrámem Sofie

Julian. Dále! —

Liléz. Víc nevím!

Julian. Teď v noci? — K modlitbě stačí chrám — ale pod chrámem, toť spiknutí.

Liléz. Ó, běda mi!

Julian. Musím mezi ně. — Tys jednou z nich, ty znáš heslo jejich jakého třeba, aby vpustili člověka —

Liléz. Neznám.

Julian. Nevěřím ti! — Buď povíš heslo, neb padnou životy Ursula i Marka. — Vol, co ti libo!

Liléz. Ó, bože, ó, bože!

Julian. Toho nadarmo voláš! —

Liléz. A ty bys dal jim svobodu, kdybych to řekla?

Julian. Heslo! Dám i tebe zatknouti a přinutím tě k vyznání.

Liléz. Tys hrozný!

Julian (třese jí). Heslo!

Liléz (v největším boji). Crux — lux! (Vztyčí se.) Ale nyní propustíš Ursula a Marka, jsou svobodni!

Julian (jízlivě). Ursula jsem odevzdal Oribasiovi a Markus, žel bohům, není posud v rukou mých.

Liléz. To je zrada! Ó, jak jsi podlý, císaři! — Ó, běda mi, já je zradila!

Julian. Sem, otroci!

(Vejdou dva otroci.)

Dnes budeš kněžkou Mithrovou, v podzemní kobě velké bohyně Kybely se' shledáme a doufám — veseleji.

(K otrokům.)

Zde kněžka Mithrova, jí všechnu poctu a ochranu! Vydáte ji, jak zazní ryk cymbálů a fléten, Oribasiovi, který ji uvede před oltář Kybely. Po slavnosti se pak podíváme do basiliky. (Odejde.)

Liléz (v náruči otroků, kteří ji odvádějí). Co jsem to učinila, já zradila ty, jež jsem chtěla spasit. — Ó, běda mi! Ó, Marku, Marku!

(Odvlekou ji.)

Výstup 5.

Vojde Oribasius, později Apprunculus Gallus.

Oribasius (směje se). Toť výborné! Jeden pohled na tu křesťanku vnuknul mi znamenitou myšlénku. Dám obléci zvěř obětní v bílý šat podobný šatu křestěnců. — Císař se zasměje — toť věru znamenitý nápad!

Apruncolus Gallus (vyjde ze své pracovny, je černě oděn, pás dlouhý až na zem jest pln kabalistických znamení). Kde jest Augustus?

Oribasius. Slyš, černý ptáku, ztratils důvěru císaře, věštby tvé jsou mu podezřelé — musíš věštiti

též trochu nezdaru, nešiko! A žert bys mi nezkazil, rozumíš? Oběti dnešní noci dostaneš oblečené v bílý šat křestěnců. Jdu pro ně sám — rozumíš! (Odchází.)

Aprunculus Gallus. Rozumím. — Dva otroci vlékli právě teď v takovém šatu dívku do chrámu Mithrova. — Jak bych nerozuměl, ó, caesar má vkus! (Odejde do své dílny.)

Výstup 6.

(Za oponou zní zvuk stlumené hudby, v níž flétny a cymbály převládají; vejdou dva otroci a rozsvěcují kandelábry a pánve s naftou a sypou na uhlí kadidlo. Dvořané, kněží, theurgové a lid hrnou se přes jeviště a vcházejí za oponu. Naposled vrazí Markus udýchán, setká se s theurgem a později s otrokem.)

Markus, theurg, otrok.

Markus. Co se to jen děje? Dům náš prázdný jako po vymření. V basilice též po otci a Liléz stopy není. — Musím se dopátrati pravdy — té mi může poskytnouti jedině císař. Musím s ním mluvit. (K theurgovi.) Hej, příteli, můžeš mi pověděti, kde bych našel Augusta?

Theurg. Smím-li ti nabídnouti svých služeb, učiním to milerád. Chceš vědět, pod jakým jsi na-

rozen znamením? Chceš vědět, zda tě nepodvádí tvoje milenka? Chceš se jí snad zbavit? To všecko umím, i z ruky hádati dovedu a sny ti vyložím.

Markus. S cesty, kejklíři! Chci zvědět, kde císaře bych našel.

Theurg. Ne tak zhurta! Když ne dnes, přijdeš jindy a rád ti posloužím. Císař vězí teď pod sukněmi velké bohyně. Když nechceš služeb mých, nech mne odejít, slavnosť by beze mne ani celou nebyla . . . (Odejde.)

Markus. Toť blázinec a ne palác císařský! Toť divadlo, kde šaškové si dvéře podávají — snad tam ten otrok mi poví cos moudřejšího. — Slyš, příteli, kde najdu Augusta?

Otrok (ukazuje, že neví, a že jest němý).

Markus. Ó, ví dobře caesar, proč se obklopuje němými! — Ó, co si počnu?

(Otrok odejde.)

Však hle, tam Caesarius, ten snad ještě rozum neztratil a světla mi podá.

Výstup 7.

Markus, Caesarius.

Markus (jde mu vstříc). Bůh tě posýlá, příteli!

Caesarius. Ty zde?

Markus. Co se divíš? Hledám císaře.

Caesarius. Ó, prchni, prchni, užij zmatku slavnosti — pamatuj na osud otce svého...

Markus. Mého otce — co víš o něm?

Caesarius. A ty nevíš, že jest zatknut? — Kdes byl, zaslepený? A ještě teď se odvažuješ v doupě tyranovo?

Markus. Zatknut! — Jak to možno, vždyť před hodinou jsem s ním hovořil, než se vydal na cestu do basiliky.

Caesarius. Jest v rukou Oribasia jako všickni, kdož byli na listině psanců.

Markus. Toť jak by mrtev byl.

Caesarius. A proto radím, prchni! — Prchni, než dojde na tebe!

Markus. Prchnout — a otce nechat v nebezpečí. Nikoli, nechť padnu do tenat — chci světlo mít.

Caesarius. Já varoval tě dost — spěchám do basiliky, přijdeš tam přec taky?

Markus. Dřív musím otce najít.

Caesarius To marně se namáháš. Znám palác ten; zde jsou, příteli, dvéře, které, jak jednou zapadnou za obětí svou, více se neotvírají. Pamatuj na vlastní život a poslechni mne. S bohem!

(Odejde.)

Markus. Já musím otce najít!

Liléz (z pravé strany z dílny Appruucula Galla). Pomoc! Pomoc! Ó, Marku!

Markus. Ten hlas — to Liléz!

Liléz (slaběji). Mne vraždí — Marku, pomoz!

Markus. Tam odtud přišel ten hlas! (Tasí meč.) Leč kudy tam? — Zde dvéře. (Zkouší otevříti). Darmo! Měl pravdu Caesarius, dvéře zapadlé za obětí zde se více neotvírají.

Liléz (slaběji). Ó. Marku! Marku!

Markus. Toť ona! (Tluče na dvéře.) Otevřte jménem císaře! — Darmo! To doupě jest nedobytné a já tu stojím malomocný! (Lomcuje dveřmi, ty povolí, Markus vnikne do vnitř.) S cesty, obludo! (Je slyšet výkřik, pád lidského těla, Markus se vrátí s mečem v ruce, flétny a cymbály zní za oponou stále divočeji.)

Je zavražděna! — Bídně v doupěti toho augura! — Však padl také mou rukou — ale ona, ona! — Nyní k císaři, budu žádati na něm životy dva — její

i otce mého. A byť bych jej měl od oltáře Mithrova odtrhnout, musí mi k řeči stát. — Ó. otče můj, ó. Liléz, ó, Liléz! (Odkvapí.)

Výjev 8.

(Rozhrne se opona, vyjde **Oribasius** a volá do vnitřních síní.)

Oribasius (velikým hlasem). Slunce naše, císař, vstupuje k oltáři Kybely — uveďte k němu kněžku Mithrovu!

Opona spadne.

Proměna.

Scena: Chodba pod basilikou Sofie jako v druhém jednání. Kol sarkofagu křesla, na nichž usazeni jsou biskupové, patriarchové a kněží i bohatí patriciové křesťanští. V středu biskup Liberius římský, kolem něho Basil a Řehoř. Mezi lidem Prokopius a Zoe. V pozadí ukryt za rohem vyčnívajícího sarkofagu Julian Při vyhrnutí opony leží Markus u nohou Basilových — mezi shromážděním lze pozorovat veliké pobouření. Schodiště a pozadí plní lid křesťanský.

Výstup 9.

Basil, Cyril, Liborius, Řehoř, Prokopius, Zoe, Markus, Julian.

Markus (který dokončil vypravování o zavraždění Liléz). A já zde, otče, ležím u tvých nohou, chvějící se a malomocný, místo co bych s mečem v pěsti stíhati měl vinníka! — Ó, otče můj, ó, nevěsto má!

Basil. Ztiš se, synu; víš, kdo bere meč, od meče zahyne. Nech pomstu Hospodinu!

Různé hlasy. Má pravdu Markus! — Kam to dojde s námi? — Jsme ztraceni! — Nejsme jisti životy více!

Basil. Ticho! (K Markovi.) Utiš se, Marku! (K okolostojicím.) Odveďte jej, má klidu zapotřebí.

Markus. Nikoli, mám síly dost — nechte mne! Chci býti svědkem vašeho jednání, chci vlíti oheň síly v mdlobu vaši a přesvědčení v nerozhodnosť vaši. Vy musíte prohlédnouti a vzchopiti se k činu, jinak nejsou jisty více ani vaše ženy, děti a nevěsty!

Hlasy. Má pravdu! — Jednejme! — Ať se vysloví biskupové! — Ať mluví Basil!

Basil. Bratře Řehoři, poslechneme jen hlasu shromážděné církve. Promluv, přečti svou obžalobu, či lépe řečeno, žalobu Krista proti císaři.

Hlasy. Ano, chceme slyšet obžalobu proti císaři. — Ticho! Ať mluví Řehoř!

Řehoř (vstane). Bratří v Kristu zde shromáždění! Vám známo všem, všem, v jaké zlé časy upadla církev boží za vlády Juliana císaře po právu zvaného Apostatou. Znáte edikty jeho, jimiž směřuje jen k potupení církve a k pohanění její. Posud vedl boj tajný, ale události dnů posledních zřejmě ukazují, že se vrací církvi časy Neronovy.

Hlasy. Pravda! Pravda!

Řehoř. Pominu, ó bratří, že nás potupně Galilejci nazývá, že uloupených nádob posvátných užívá k mískám obětním, že na svém dvoře živí celý roj filosofů pohanských, věštců, theurgů, augurů a všeho druhu kejklířů, zmíním se jen, že na potupu Krista prohlásil dnes bohoslužbu Mithry a necudné mysterie Kybely obnovil. Víte o bolestných událostech v Heliopoli, Gaze i Arethuze, kde sbor najatých jeho střelců chrámy křesťanské pustošil, víte, jak na signa vztyčil vedle obrazu svého sochy starých bohů, jak za mrzký žold svádí vojsko, aby potupilo prapory, pod nimiž zvítězil veliký Konstantin. Znáte osud, kterým stihl našeho Athanáše, zbaviv jej biskupství a psancem jej vyhlásiv. Do dnešního dne obracel se osten zuřivosti jeho proti myšlénce církve Kristovy, ohrožoval svou sveřepostí celek, dnes začal však otevřený boj s jednotlivci. Víte o zatčení prokonsula Ursula, nevíte však, jaký konec tohoto ctihodného sluhu Kristova očekává.

Zoe (v davu). Můj otec! Můj otec!

Řehoř. Slyšeli jste z úst ubohého Marka, syna Ursulova, k jaké oběti vyhlídl si jeho nevěstu; zdá se, že nadešla chvíle, kdy splňovati bude vlastní výrok svůj, že, až mu dojdou zvířata obětní, zabíjeti

bude křesťany k oslavě bohů falešných a ku provádění svého věštění. Toť obžaloba církve proti odpadlíkovi. (Usedne.)

Hlasy. Toť hrozné! — Toť strašlivé! — Zde třeba jednati!

Jiné hlasy. Ať Basil mluví!

Hlas. Ano, ať Basil vysloví, jaké chová církev úmysly, co činiti a čeho se varovati.

Basil (vstane). Bratří v Kristu shromáždění! Nemáme moc sesaditi císaře paží světskou — úmysl však máme vytrvati u víře pevně až k cirku a hranicím — ale nejsme povinni za poměrů, jak je dle pravdy vylíčila výmluvná ústa Řehořova, poslušností takovému císaři. A tož mocí církve, jež mi dána souhlasem všech biskupů přítomných i nepřítomných, propouštím vás všecky ze svazku poddanství a poslušnosti, jenž vás poutal k císaři Julianovi — ať vládne stejně smýšlejícím, my neuznáváme jej císařem!

Četné hlasy. Ovšem! — Pravda! — My ho neuznáváme!

Basil. Svobodným souhlasem všech stalo se tak. Či někdo z přítomných by protivil se výroku církve shromážděné?

(Chvíli ticho, na to předstoupí)

Julian. Já! — Váš císař!

(Všeobecné zděšení, velký zmatek v celém sboru, někteří prchají, jiní derou se ku předu.)

Hlasy. Císař!

Jiné hlasy. Julian!

Jiné hlasy. Běda! Jsme ztraceni! — Jsme prozrazeni!

Basil. Stůjte!

Markus (vyskočí a vrhne se s vytaseným mečem na císaře. Basil zaskočí ránu a zakryje císaře svým tělem). Zhyň, padouchu!

Basil (k Markovi). Zpátky, šílenče! (Vyrazí mu berlou svou meč z ruky.)

Markus (k davu). A vy stojíte zde bez účasti po tom, co jste slyšeli z úst Řehoře a Basila, po .tom, co jste slyšeli z úst mých? Samo nebe vám jej posýlá, jest v moci vaší! Kdo křesťan jsi, jednej dle mého příkladu!

(Zvedá meč se země, ostatní patriciové tasí dýky a ženou se po Julianovi.)

Hlasy. Má pravdu! – Ať zhyne!

Basil (velitelským hlasem). Zpátky! — Zabte, chcete-li, mne! Chcete souditi jej tím, z čeho jste jej

před chvílí obviňovali? — Jest chrám tento vražednou slují?

(Všichni ustupují.)

Bůh jediný má právo souditi zde a před ním se jednou bude zodpovídat císař tak dobře jako nejposlednější jeho otrok!

Julian (který stál bez hnutí, s ledovým obličejem, vybuchne v hněvu). Já se zodpovídat? Chátře spiklenců? — Nikdy! Byl jsem svědkem vašeho zrádného jednání a (posměšně) děkuju vám za pochlebné zrcadlo, jež jste mi nastavili. Znám vás nyní a budu souditi vás mečem a ohněm.

Markus. Slyšeli jste? — Ó, držte jej, bůh vám jej poslal do rukou, ať zhyne!

Hlasy. Ať zhyne!

Markus. A kdyby nikdo se nehnul, já mstím křivdu svoji, smrť otce svého i nevěsty své — já jediný!

(Vrhá se opět na císaře, Basil chrání Juliana svým tělem.)

Basil (v ruce třímaje berlu, hlasem velikým). Jménem Kristovým kdos jeho věrný, chraň císaře!

(Hluk a zmatek v shromáždění.)

Ustupte, ať může volně projíti Julian!

(Meče se sklánějí, část měšťanů odzbrojí Marka, ostatní se rozstupují dělajíce volný průchod k hlavnímu vchodu.)

Otevřte bránu basiliky do kořán a brvou nehněte, až půjde okolo, neb svatý jest, byť i nepřítel váš, a pouze bohu patří, kdo jest nešťastný!

(Julian projde davem s hlavou vzpřímenou a úsměvem pohrdavým.)

Opona spadne.

Jednání čtvrté.

Scena: Dafne, předměstí v Antiochii. Na konci ulice starý a spustlý chrám Apollův. Při otevření opony zní hlahol zvonů, v to zpěv žalmů a výskání při slavnosti Adonisově. Vystoupí Julian na válečném pochodu s družinou.

Výstup I.

Julian, Libanius, Ammianus Marcellinus, Oribasius.

Julian. Teď teprve znám Antiochii! — Toť město bláznů! — Hermes Logios! Mám chuť to hnízdo vypálit a vymazat docela z povrchu země jako jsem učinil Caesarii. I jméno toho města se mi protiví. A přece, hra osudu, musíme zde stráviti zimu, přátelé.

Oribasius. Bez potyček s měšťany to nepůjde.

Libanius. Nenávidí nás — prchají před námi a domy své jak před ranou morovou před námi zavírají Blesk Jovišův do nich!

Oribasius. Nikdo vstříc nám nepřišel — toť úmyslné přehlížení tvé osoby.

Julian. Nejsem tak malicherným, přátelé! Jinak se jim pomstím. Než přejde deštivá zima, pobavím se tu, budu psáti o nich, vylíčím je a zanechám věkům příštím jich směšnou podobiznu. Však jiná předtucha mne schvátila. Slavnosť Adonise rušena byla žalným zvonů kvílením.

Oribasius. Kajícný průvod biskup nařídil, aby zastínil svátek Adonidův.

Libanius (dívaje se do ulice). Hleď, tam přicházejí filosofové Antiochenští!

Julian (v myšlénkách). Jak mne ty zvony rozčílily! (Nahlas.) Cos pravil o filosofech? Zde jsou též filosofové?

Libanius. Ovšem, zvláštního druhu. Bohatí kupci, zpanštělí a zpupní, vykrmení a směšní i s celým svým bohatstvím. Jejich bůh jest mamon, jejich zvony cinkání peněz, jejich modlitba počítání čistého výtěžku. Jinak jsou omezeni a tupí. Hleď, tam jich jde právě několik. — Ustupme stranou! Ten první je znamenitý; nadutý, vypasený krocan, jeho vlas a vous svítí z daleka mastí, šat jeho páchne z daleka až sem vůní nardy a mošusu.

Oribasius. A jak důstojně nese břicho své!

Julian. Sám s ním promluvím. Snad jest ze vzácného rodu a hrdý na předky své.

Libanius. Žoky a pytle!

Výstup 2.

Předešlí. Vejde několik měšťanů Antiochenských, mnich křesťanský, několik děvčat.

První měšťan (pozoruje družinu císaře, zastaví se a Juliana si prohlíží, pak jde kol s hlavou hrdě vztyčenou bez pozdravu).

Julian (zastaví jej). Což, nelíbím se tobě, příteli?

První měšťan. Ni za mák.

Julian. A proč?

První měšťan. Zdá se mi, že jsi sobě dnes ještě nehtů necídil.

(Vážně jde dále.)

Druhý měšťan (přes rameno se dívá na císaře). Viděl jsem za svých mladých let Konstantina — nu, ten byl přece císaři podoben. Od hlavy k patě svítil purpurem, plál jako slunce, dýchal vůněmi — však tento kozonoh — jen hleď na jeho vousy . . .

Třetí měštan. Máš pravdu, dalo by se naplésti z nich provazů.

Julian. Že stačily by vás všecky pověsit, jen kdyby vaše podlosť stála za takové konopí!

(Měšťané si císaře ani nevšimnou a dále hovoříce ustoupí.)

Mnich (jde kolem císaře a žehná se křížem). A neuvoď nás v pokušení.

Julian (s posuňkem na mnicha). Ale zbav nás od zlého!

(Mnich přejde.)

První dívka. To hle, císařská družina! Tak zamračení všickni a tak špinaví. A který z nich jest asi císař?

Druhá dívka. Jsou všickni filosofy. Musí se mračit a kabonit, jinak by to lidé nevěděli. Ten, kdo z nich se nejvíce mračí, jest největší filosof a tím jest patrně císař.

První dívka. Ten huňatý? Fi, již mám zimnici!

Druhá dívka. Hleď, prsty má celé černé od inkoustu.

(Přejde se smíchem.)

Čtvrtý měšťan. Já ptal se, který z nich jest císař, a víte co mi řekli?

Pátý měšťan. Ten s kozí bradou!

Šestý měšťan. Kterou probíhá dle libosti stádo blech!

(Smích.)

Oribasius (předstoupí). Mor do vás! U Herkula, toť přespříliš, dám vás zmrskat!

Čtvrtý měšťan. To jest císař!

Hlasy. Kde jest císař? — Chceme vidět císaře!

Julian (předstoupí). Ctní měšťané a vážní, počestní blatošlapové křivých ulic proslavené Antiochie, sem přistupte a zkojte svou zvědavosť! Jsem Julian, bič křesťanů, a chci se vám slavně představit.

(K jednomu měšťanu, který jej bedlivě prohlíží.)

Nu, otevři přec hubu, příteli, stojím snad za to?

(Měšťané a lid staví se kol císaře a jeho družiny.)

Nuž, dívejte se a pamatujte si mou podobu, byste dětem a vnukům svým mohli vyprávět, že jste mne viděli. Jsem pro křesťany ďábel vtělený a pro vás, počestní a vzorní kramáři, škrabal bez mravů a způsobů. Aby mne každý poznal, až mne potká na ulici — tož pravím, ne aby mne pozdravil, leč aby se mi vyhnul jakoráně morové — popíšu se vám od hlavy k patě.

Začnu s tváří. Ta je pitvorná a pihovatá Tak není vypasená a kulatá jako tvoje, brachu (ukáže na jednoho měšťana), ani z daleka se neleskne jak celá

z omastku (ukáže na jiného). jest vrásčitá, tož mnohou starostí a mnohým přemýšlením. Jest v ní vryta myšlénka, která se u vás (uhodí jednoho měšťana, který se k němu příliš blízko přitočil, prudce do břicha) tady soustředí!

Nechal jsem tu hnusnou tvář zarůsti vousem, jest zrzavý, nemohu za dílo přírody, mou zásluhou jest, že ho nebarvím (zatahá jiného měšťana za bradu) jako ty! a ty a ty! (K jinému měšťanu, jejž odstrčí.) Prosím, trochu dále, příteli, zapácháš mi příliš nardou. (odstrčí jiného) ty sandellem, (jiného) ty skořicí a oleji! — Hlavu mám šišatou, ruce nečisté a jak jeden z vás vtipně podotknul, nehtů si nestříhám, mám čerň na prstech, neb neužívám jak vy rukou svých jen jako parátek po tučném obědě. Já píšu, přátelé!

(Zatřese jedním měšťanem.)

Ty jistě nevíš, příteli, jaký jest rozdíl mezi Chi a Kappou?

(Zatřese druhým.)

A co ty – přemýšlel's někdy o duši? — A ještě něco, na celém těle jsem jako lev kosmatý a kdybych měl jako Kimon bradavičku na břiše, též bych vám to pověděl. Však za to mám dobrý žaludek – důkaz, že s vámi mluvím — nepotřebuji pavích per k vytrávení, vstávám denně před sluncem východem (k jed-

nomu měšťanu, jenž naň patřil s otevřenými ústy). Divíš se? Bdím do půl noci, čtu denně v Homeru, co ty zatím chrápeš. Umím Marka Aurela z paměti, obětuju bohům každý den, Zévovi jednou, třikrát Fortuně, a přísahám u vašich tučných břich (uhodí jednoho), až skopci dodou mi a telata (uhodí druhého), že k obětem si chytnu vás, jak tady stojíte! — Teď znáte mne!

(Ke své družině).

Pojďme, přátelé!

(Odchází s družinou, udivení měšťané dívají se za ním, potřásají hlavami a pak hlasně reptajíce na vše strany se rozcházejí. Jeviště je chvíli prázdné.)

Výstup 3.

Vystoupí Zoe a Markus, oba v cestovním sešlém oděvu. Plaše kol se rozhlížejí.

Zoe. Jsi unaven, bratře, viď?

Markus. Ta otázka, sestro, mně dříve příslušela.

Zoe. Velký kus cesty jsme urazili, ale může býti naší odměnou, že jsme na pravé stopě — jen trpělivosť a dojdeme cíle.

Markus. Dojdeme cíle! Co to pro nás znamená? Vrátíme tím život drahému otci a Liléz? — Ó, běda!

Zoe. Nerozrývej zbytečně svou ránu, bratře!

Markus. Naopak, ji třeba rozdírat, Zoe, ji třeba rozdírat, až krvavě opět zalitá začne sama křičet o pomstu. Jinak bych zapomněl, proč ještě žiju!

Zoe. Neboj se to vysloviti, žijeme pomstě, či lépe řečeno, žijeme odplatě. V tu věřím, pro tu žiju, pro tu se vleku slabá žena prachem pouště, ta mne sílí, že stačím vojsku císařovu, ta jest mým jídlem i nápojem. — To nejhorší jsme přestáli, dlouho ty naše zoufalé pochody trvati nemohou, každé jitro může býti jitrem našeho vykoupení.

Markus. A přece se chvěješ i při této útěše!

Zoe. Myslíš, že nestačíme k tomuto úkolu?

Markus. Neměla jsi zapuzozat Prokopia od boku svého, chtěl jíti s námi, chtěl žít a pracovati s námi.

Zoe (pobouřena). Ty víš?

Markus. Jakbych nevěděl! Ležel jsem ovšem v zimnici po děsné oné noci, ale měl jsem chvíle jasné, kdy jsem rozeznával, co se kolem děje. V jedné takové chvíli myslili jste, že spím, byl při tom Caesarius, vyznal ti Prokopius svou lásku. Proč jsi zamítla jeho ruku v té chvíli, kdy nám jí nejvíce zapotřebí?

Zoe (vyhýbavě). Já ruky jeho nezamítla...

Markus. Vím jen, že odešel se slzami v očích, Zoe.

Zoe. Já ho nezamítla — ale snď sám, jak jsem mohla přijati jeho nabídnutí, když jsem zasvětila každou myšlénku svého života naši společné pomstě? Jak vzácný skvost já tajila ji — neví o ní ani Basil, ani Caesarius — nikdo. V očích všech odešli jsme na statky v Thrakii.

Markus. Však Prokopius by ji jistě byl vzal za svoji —

Zoe. Pouze vyzradit ji, bylo by zradit ji, Marku.

Markus. A přec časem myslíš na Prokopia —

Zoe. Máť každý v srdci mrtvé modly své, bratře. Však nech je spáti, my musíme býti pevní. — Tobě vyrvali všecko ze srdce, proč bych já neobětovala tak málo.

Markus. Jak jsi silná, sestro!

Zoe. Nech, unavené tělo žádá odpočinku a do města dále odvážiti se nemůžeme, jeť plno vojska císařského, poznali by tě snadno a prozradili. Musíme se skrýti u některé rodiny křesťanské; pojď, večer kvapí.

(Odchází, v tom jim vyjde vstříc Prokopius.)

Výstup 4.

Zoe, Markus, Prokopius.

Markus. Přec mne zrak neklame! — Hleď, sestro, toť Prokopius!

Prokopius. Zoe! Je to možno?

Zoe. Prokopie můj!

Prokopius. „Můj" pravila's — děkuju ti za slovo to, více nepotřebuji. Pro slovo to snášel jsem vedro pouště, žízeň, hlad a mdlobu, bojoval s lidmi a zvěří. Však láska jest větší všeho. Vedla mne tobě vstříc, Zoe!

Zoe. Jak mne tvá dobrota zahanbuje, Prokopie!

Prokopius. Zamítla's mou lásku, tím však se nespokojí muž mé povahy. Věděl jsem z dob minulých, že jsi mi přála, i ptal jsem se, odkud ten obrat a ta změna? Nemoha najíti v první chvíli pravého světla, vydal jsem se tajně za vámi: s úžasem pozoroval jsem, že nešli jste do Thrakie, ale v patách vojsku císařovu. Má domněnka nabyla tvaru, já pochopil, že šli jste mstít —

Zoe. Zadrž! — Uhodl jsi všecko!

Prokopius. Chci býti soudruhem díla vašeho, a nezdaří-li se, což nedá bůh, dědicem vaší myšlénky.

Markus (objímá ho). Ó, bratře náš!

Prokopius. Nechci, aby láska naše překážela cíli našemu. Dříve neodvážím se vznésti zraků k tobě, dokud nebude vykonáno naše společné dílo.

Markus. Jak ti děkuju, Prokopie! Však jest vrchovatá míra zločinů Julianových. — Prokopie, bratře, řekni, prosím, víš-li, jakou smrtí sešel otec náš?

Zoe. Ó, zadrž, Marku!

Prokopius. Nevím. Snad se zavřely nad ním vlny Hellespontu, snad úpí dosud v některém podzemním žaláři. I zde viděli křesťané mnoho zašitých pytlů plouti po vlnách Orontu. — Ó, zlé, zlé časy nastaly světu!

Zoe. Proto třeba silnými býti, Marku. Na nás nyní spočívá spása křesťanstva. Jen opatrně a padne brzy v ruce naše tento obr: stojíť na hliněných nohách pověry a klamu, lži a zrady. Jen malý kamínek z ruky děcka a zhroutí se v prach.

Markus. Však ten musí vyletět z ruky mé v čelo Goliašovo!

Prokopius (dívaje se do sceny). Aj, tam přichází v průvodu filosofa Libania a Ammiana, ustupme zde za zdi tohoto chrámu.

Zoe. Snad nebe jej přivádí...

(Ustoupí, mezi tím se zvolna setmělo.)

Výstup 5.

Vystoupí z města **Julian**, za ním **Ammianus Marcellinus** a **Libanius**.

Markus, Zoe, Prokopius skryti.

Julian. Antiochie se věru stará, by mi v její zdích nebyla dlouhá chvíle. Klidem mudrce chtít odpovídati na směšnosti těchto blbců je nemožné. Ty po ulicích dětské písničky, ty úsměšky, ta malichernosť čísti nápisy mých soch „Felix“ místo „Faustus“, to přenášení rakve biskupa v slavném průvodu, který kázal zavříti zde chrám Apollinův — to vše jest naschvál sestrojeno Galilejci. Jsem unaven bojem s pidimužíky, přátelé! — Ó, nezapomenu ten pohled, Libanie, jak vlékla luza kolos olympického Zeva po dláždění!

Ammianus (s posuňkem na chrám Apollinův). Zde tuším chrám, který hledáme.

Julian. Ano! Jak bolí pohled na tu spoustu. Chci ukázati této chátře, jak vážím si orakulu, třeba v chrámu spustlém a se rozpadávajícím Hlavně však sem vede mne sen dnešní noci.

Ammianus. Opět žiješ více v snech, než v skutečnosti —

Julian. I ty mně to ve zlé vykládáš? Však poslyš můj sen a dáš mi za pravdu. Mně zdálo se, že celý tábor náš vzplál v jitra zoři rudým zážehem, však z plamenů náhle vzpjal se bílý orel a letěl na silné peruti dýmem vstříc slunci! Co tomu říkáš? — Mlčíš? Jdu se zeptat Apolla, ten odpoví! Do dneška sny mne nesklamaly. Počkejte chvíli, přátelé a vše vám vysvětlím!

(Jde k chrámu, buší na jeho dvéře, ty se otevrou, on vejde do vnitř.)

Výstup 6.

Předešlí bez Juliana.

Ammianus. Zde marné a ztracené každé slovo. Čím dále tím více se zatvrzuje ve svých pověrách.

Libanius. Co dělat?

Ammianus. Vaše chyba; bojíte se nebo nechcete říci upřímné slovo císaři. Strhli jste jej v síť náboženských bludů, v směs hříček muže a vojáka nehodných a nedůstojných. Mně líto jest velkého vojevůdce a nejlepšího člověka.

Libanius. Či má přisvědčiti císař křesťanství, když je v hloubi duše přesvědčen o jeho nicotě a špatném vlivu na člověčenstvo?

Ammianus. Jsem také pohan a zůstanu jím, kdybych i býti měl posledním. Ale cítím sám, že snažení císařovo je marné. Podniká práci Sysifovu. Jsem zcela náhledu onoho rabína, jenž pravil, buď se udrží, je-li v něm síly, nebo padne, nač je podporovat, nač také proti němu bojovat?

Libanius. A proč to všecko neřekneš sám císaři?

Ammianus. Což hlas jednotlivce — snad by ještě myslil, že jsem tajný přívrženec Basila i Athanaše.

Libanius. Stane se každý úhlavním jeho nepřítelem, kdo jen z dáli přeje křesťanům. Znám jej, vždyť jsem ho vychoval. Pohanství žije v něm v celé své síle původní, žel jen, on se pozdě narodil. Chce vrátit lidstvu ztracený svět v chvíli, kdy nový svět láká je netušenými přeludy. K tomu má na své straně jen filosofy, kteří nezmohou ničeho a dav náboženských ztřeštěnců, theurgů a kejklířů, již mu jen škodí. On musí úplně osamotnět, aby poznal, že valem propasť se řítí. Dokud sám to nepozná — marná každá řeč filosofa.

Ammianus. Jen nepřijde-li toto poznání pozdě. Však zapřisahám tebe, hleďme aspoň zachrániti, co se zachrániti dá. Buďme jeho okem, jeho paží!

Libanius. A když paž usekne a oko vyloupne?

Ammianus. Buďme jeho duší — tu nezničí!

Libanius. Ovšem, dokud se nepřestěhuje duše v tělo koně neb mezka — však hle, tu se vrací.

Výstup 7.

Julian. Předešlí.

Julian (jásavě). Jest rozhodnuto, bůh se vyslovil!

Ammianus. Udeříme na Peršany?

Julian. Ne!

Libanius. Vrátíme se domů?

Julian. Ne!

Ammianus. Co jiného tedy?

Julian. Spálíme vlastní loďstvo své a vydáme se dále do pouště za Peršany.

Ammianus. Toť šílenství!

Julian. Toť význam mého snu! Z plamenů vzlétl bílý orel a letěl slunci vstříc! Tím orlem jsem já. Ihned vyšlu posla ke břehům s rozkazem k zapálení

loďstva. Vojsko nebude mít za sebou opory, bude se bíti tím udatněji!

Ammianus. A to řekl orakul?

Julian. Mně z duše promluvil. Plameny očišťují, pravil bůh, na jejich křídlech silný vyletíš!

Ammianus (klekne před Julianem). Odpusť, pane, ale klam tě zaslepil. Ty se prohřešíš na vojsku i říši své. Jak má bojovati při stálých, namáhavých pochodech v tomto počasí, kde déšť z oblohy líti se neustává? A nyní chceš mu zničiti a urvati, co bylo jeho jedinou silou, jeho lodi, jeho zásoby špíže? To jest šílenství! — Vzchop se a buď muž, buď tím velkým vojevůdcem, jako jsi byl druhdy v Gallii. Dělej, co chceš, ale nepal loďstvo! Uvrhni na mne celou tíhu svého hněvu, ale nepal loďstvo! Potrestej Antiochii, ale nepal loďstvo!

Julian (zachmuřen). Vstaň a neodmlouvej, z plamenů zrodí se opět stará moje sláva! Sny neklamou!

Ammianus. Pomni na vojsko, jemuž bohem byl's.

Julian. Byl — ale kde jsou ty časy?

Ammianus. Na vojsko, které na štít tebe povzneslo a císařem provolalo!

Julian. Myslíš, že mne může opět svrhnouti se stolce? Právě proto spálím lodi, bych ochromil zpupnosť vojska. Musí se bíti, když mu lodi spálím za

zády. Gallii mi nepřipomínej, tam měl jsem jiné vojsko, ne toto rozmazlené, podlé a zženštilé, které musí být donuceno k boji. Za chvíli budou hořet lodi, nás jen vlastní síla povede k vítězství!

Ammianus. V odvážnou hru se vrháš, jménem starého přátelství tě zapřísahám ..

Julian. Mne jinak nepřesvědčíš. Ať shoří zásoby! Při rudé záři jich poušť se zachvěje, zbledne Peršan a z plamenů nás naše sláva pozdraví! (Odejde.)

Ammianus (odcházeje za ním k Libaniovi). Měl's pravdu — vše marné jest. Řítí se, kam chce. (Odejdou.)

Výstup 8.

(Z pozadí chrámové zdi chvatně vystoupí Zoe, Prokopius, za nimi Markus.)

Zoe, Prokopius, Markus.

Prokopius. Slyšela's? — Je naším! Sám mosty své spaluje, sám v poušť se zavírá a zahyne!

Zoe. Ó, velký cíle můj! — Jak tuším tvou blízkou přítomnosť! Jen jeho smrť — a více nežádám!

Prokopius. Já však žádám víc. — Kam tebe a Marka vede slepá chtivosť pomsty, tam září pro mne myšlénka. Mám ještě jiné příčiny, proč jdu s vámi...

Zoe. Jiné než lásku ke mně?

Prokopius. Jiné, však v téže lásce mají kořeny. Teď, když jsem tvou přízní ujištěn, mohu ti říci všecko. Smrtí císařovou je tvoje a Markovo dílo dokonáno — moje teprve začíná.

Zoe. Já nechápu ..

Prokopius. Nová budoucnosť otvírá se před námi, ty po mém boku v slávě, můj úděl tvým ..

Zoe. Já znám jen pomstu svou ..

Prokopius. Hleď, zde mám listy z Konstantinopole, zde psaní od různých biskupů — vše svědčí a zraje v můj prospěch. Smrtí Juliana jest vše pro mne rozhodnuto. Valentin jest zuřivým Arianem a znám a neoblíben pro svou ukrutnosť. Proč bych nesáhl po koruně, když sama se mi nabízí?

(V tom vyšlehne na obzoru velká, krvavá, stále rostoucí záplava.)

Láskou silný i zde zvítězím a s diadémem lásky mé zároveň koruna tvé skráně otočí! Jak v díle pomsty nyní spojenci, tak i v lásce budeme i v pomsty ovoci. Dej mi ruku na to! — Hleď, lodi císaře, to

pochodeň tvé pomsty, jak duha krvavá objímá požár jejich nebesa, toť budoucnosti naší velká jitřenka! — Tyto plameny jsou první korunou na tvé skráni — tu přece nezamítneš? — Teď jest císař sám, teď snadno v táboře jeho rozdmychá se odboj, pak náhle Peršan útokem jej zaskočí a pomsty naší zralé ovoce nám samo padne v klín. Dej mi ruku, a za ním!

Zoe (ruku mu podávajíc). Nejdříve k pomstě, Prokopie!

(Odchází.)

Markus (zvolna za nimi). Ano, k pomstě — m n ě však jí nevyrvete!

Opona spadne.

Jednání páté.

Scena: Vnitřek stanu Julianova na poušti. Na stěnách signa a zbraně. V pozadí za oponou polní lože, vedle něho stůl, na němž svitky pergamenu a psací náčiní. Noc chýlí se k jitru.

Výstup I.

Markus (vejde a opatrně kol se rozhlíží). Věru na velikého hraje sobě Julian! — I stráží hrdá u stanu svého, věren starému svému pořekadlu: Sám sobě jsem stráží nejlepší. — Tím lépe pro mne. (Vyhlíží ven.) Posud ticho. — Přehlíží jistě dle zvyku svého tábor a stráže — musí však vrátiti se každým okamžikem. — A pak vzplaneš ty, velká, vytoužená, jediná chvíle mého života, můj cíle zářící a hrobe zároveň! — Smířen budeš v neznámém hrobě svém ty otče můj — i ty Liléz má! — A sám to vykonám! Chtěli mi vzíti ovoce pomsty, když již po něm vztahovala se lačná ruka. Však cíl jich není více čistý

jako cíl můj, jest zakalen jiným zájmem — zájmem sobectví. Já si nedám vyrvati, co jest mým ani sestrou ani Prokopiem! — Ticho! — Kroky — to jest on! Stínové mých drahých buďte se mnou a veďte ruku mou! (Ustoupí stranou.)

———

Výstup 2.

Julian, Markus.

Julian (vejde, zastaví se na prahu a volá ven). Děkuju ti, příteli, chci býti sám, chci ještě pracovat. — (Postoupí dále.) Tábor je klidný, po nepříteli ani stopy — i vzpoura vtáhla zpět nepokojná tykadla. Odpoledne se vše utišilo přes to, že vyslanci Sapora nepřišli. S nocí vždycky přichází klid — tedy k práci, třeba dokončiti poslední kapitolu o Caesarech.

(Chce sednout ke stolu u lože, v tom vstříc mu vyjde Markus s mečem vytaseným.)

Markus. Kapitolu tuto více neukončíš, císaři!

Julian (ustoupí). Kdo jsi? — Vrah?

Markus. Nikoli — mstitel!

Julian. Vplížil jsi se tajně a nepozorovaně v můj stan — a to dělá jen úkladník. — Však stojím ti

v slovu, na stráže proti tobě nezavolám. — Mlčíš — Kdo jsi? Tvé tahy jsou mi povědomy. — Co chceš na mně, vrahu?

Markus. Nejsem vrahem. Kdybych vrahem byl, mohl jsem tě přepadnouti ze zadu, kdy bez obrany bys se chýlil nad prací svou. Jdu ti vstříc otevřeně.

Julian. Jsi duch?

Markus. Ano, jsem duch, ale zlý — chci tvůj život!

Julian. Život! Sám nevíš, cos řekl malicherného chtěje vysloviti věc závažnou.

Markus. Strojenou chladností mne neoklameš. Vím, kde se zachvěje tvé srdce, a tam jistě udeřím. Jsem syn prokonsula Ursula, Markus a přicházím, bys mi pověděl kde jest otec můj, bys mi vrátil mou nevěstu a s ní život. Já nejsem filosofem a nezhrdal jsem proto životem; já se naň těšil, já ho vítal jako nejvzácnější nebes dar, ale tys mi jej rozšláp' necitelně a lhostejně jako květ spadlý v kolej vozu triumfatorova! Já chci na tobě zpět onen ztracený život svůj, který měl jediný kořen v žití dvou milovaných bytostí, jež padly jedna obětí tvé zášti ku křesťanství, druhá obětí tvé šílené pověry. Nyní mluv ty, než meč můj dopadne!

Julian. Poznávám tě a krátce ti odpovím. Otec tvůj byl zrádcem a zasloužil osud, jenž jej stihl. Neznám ani ten osud, ptej se Oribasia. Vím jen, že ve chvíli, kdy jsem jej plnou dařil důvěrou, vítal pod svým krovem biskupy křesťanské, mé nejúhlavnější nepřátely a chtěl se účastniti spiknutí pod chrámem Sofie, kde jste udělali ze mne ohavu.

Markus. Kterou též jsi!

Julian. Kterou nejsem. — A co o dívce hovoříš? Pamatuju se, přišla za mnou oné noci, přišla prosit za vás, nevím však, co dále s ní se stalo. Však co tobě po tom? Byla již v Gallii otrokyní a válečnou kořistí, měl jsem jako vůdce na ni práva. Vina je vaše, chtěli jste ji pokřtít, oblékli jste ji v bláznovský šat, který jí byl pěkným požehnáním. — Cos mluvil o květu upadlém v koleje vozu vítězova? — Byla jedním z těch bez viny své i mé. — Teď laskavě odejdi, nech mne, chci pracovat.

Markus. Jako křesťan i člověk přišel jsem vykonat dílo mstitele. Pomni na nesčetné životy těch, jež pohltil zašité v pytlích Orontes, těch, které zhltily plameny při kopání základů chrámu v Jerusalemě, těch, již padli za oběť nesčetným tvým náhončím a jichž uražené stíny oblétají hlavu tvou a volají o pomstu.

Julian. Podivný ztřeštěnče! (Složí ruce na prsou

s největším klidem). A jsi tak úplně přesvědčen, že vrátí se klid v rozbouřenou tvou duši, když mne zabiješ? — Galileji, jak jsi omezený! Nevíš, co pravil Markus Aurelius o duši: jak spoutaný v žaláři pták že chce rozbiti úzké mříže svého vězení? Proč jsi mne nezabil, jak jsi pravil, při práci, kdy ničeho netuše nořil jsem unavenou duši v božská zřídla velké filosofie Jamblichovy? Mohl's mít práci mnohem snadnější.

Markus. Chtěl jsem jen, abys věděl, čí rukou padneš, chtěl jsem, by ve chvíli té poslední zněla v sluch tvůj jako trouba věčného soudu jména těch, které jsi zavraždil, neb v propasť bídy a zoufalství uvrhnul. Nechtěl jsem, aby tě zabil jiný, kdo touží po tvé koruně, a tím znesvěcuje veliký trest boha, jenž svěřen jest dlani mé. Nechtěl jsem, aby tě lstivě otrávila chvějící se ruka ženy, bys pil smrť nevěda od koho a proč. Teď víš všecko a já jménem Ursula a Liléz — (vrhne se na Juliana, který mezi jeho řečí ustupoval až ke zdi, strhnul s ní náhle meč a postaví se mu na odpor.)

Julian. Někdo touží tedy po mé koruně? — Děkuji ti, křesťane, tu hájím, život nikoli!

(Vrhnou se na sebe, v tom zazní ryk a poplach v táboře, rohy a trouby z dálky.)

Markus. Vzpoura v tvém táboře!

Julian. Nikoli, to jsou Peršané!

(Do stanu vrazí Ammianus Marcellinus a Oribasius s několika vojíny; ihned jak uzří císaře v zápasu, strhnou ze zadu Marka k zemi.)

Výstup 3.

Ammianus Marcellinus, Oribasius, předešlí.

Ammianus. Zrada!

Oribasius. Aj, toť Markus, mladá zmije z plemene Ursulova!

Julian. Díky, přátelé! — Ušetřte ho, neví, co činí. — Jsme obklopeni Peršany?

Ammianus. Nikoli, ve vojsku vypukla vzpoura. Nalezly se rozházené listy po táboře, podepsané křesťanskými biskupy a svádějící vojsko k odboji. Za císaře v nich se doporučuje...

Julian. Můj bratr Valentin?

Ammianus. Nikoli, než jsi vykonal prohlídku tábora, chycen byl tvůj příští nástupce — Prokopius.

Julian. Prokopius! — Ó, v spiknutích jsou křesťané mistři odjakživa. Držte jej pevně ve vazbě a při nejbližší příležitosti jej pošlete v poutech do By-

zance. Tento však jednal se mnou poctivě, buď mu stejná odplata. Rozvažte a propusťte jej!

Ammianus. Ty bys chtěl..

Oribasius. Vraha? —

Julian. Není vrahem — Má-li co proti mně, ať to vyřídí v poli, kde zuří boj. Trvá-li na mém bezživotí, ať se přidá k Peršanům, až se odhodlají k útoku. Jest přímý muž a vážím si ho.

Markus. Ó, kletbo má! — Ó, běda!

Oribasius. A Prokopia?

Julian. Nechci ho vidět. Jednejte dle rozkazu. Dost času zabral mi ten poctivý vrah. Tobě, Oribasie, svěřuju potlačení vzpoury v táboře — teď chci být sám.

Markus. Však my se ještě shledáme, císaři!

Julian (kyne mu hrdě hlavou). Shledáme! — Odveďte jej!

(Odejdou Ammianus, Oribasius s Markem i vojáci.)

Výstup 4.

Julian (sám). Jak nikdy před tím jasno v duši mé! Vím, že co jsem chtěl, bylo velké a ryzí. Kdo tak myslil kdy za lidstvo jako já? A ne v klidu a zá-

tiší jako mnohý filosof — ale jako ty, Marku Aurele, v boji a tváří v tvář smrti a nebezpečí!

(Zvenčí je slyšeti hesla stráží sobě z dálky odpovídající.)

Ó, bděte dále, stojíce na stráži, já rovněž bdím tu, duše myslící, a hvězdy nad námi také jen bdí, a tak to jde dál, až kde bozi kryti oblaky se chvějí, by je nepřepaď nový nepřítel! — Hle, Ammianus!

Výstup 5.

Julian, Ammianus Marcellinus.

Julian. Nic nestalo se zlého Markovi?

Ammianus. Na hranice táboru byl vyveden dle tvého rozkazu a tam propuštěn.

Julian. Tak dobře. Splatil jsem křesťanům, čím druhdy v basilice mne Basil obdařil. Naše účty jsou vyrovnány. (V myšlénkách) Hleď, příteli, vzpomínám na rozmluvu naši, když poprvé jsi mne pozdravil v Byzanci. Jak pravdivé byly vždy tvé myšlénky o náboženství.

Ammianus. Chtíti a směřovati k dobru, toť celé náboženství světa. Dobře jednat jest mnohem víc

než dobře věřit. A když jsi chtěl dobro — pak ti jedno jest, kdo drží váhu lidských osudů, zda Zeus či Ježíš, zda osud neb náhoda. Toť moje náboženství, císaři, o ostatní se nestarám.

Julian. Máš pravdu. — To stačí duchům povznešeným, ale dav, lidstvo, to musí míti bohy. Čím jemu jest dobro? Jaké to hlubiny jsou v myšlénkách!

(Nové signaly válečné a ryk boje, vejde Oribasius v plné zbroji.)

Výstup 6.

Julian, Ammianus Marcellinus, Oribasius.

Oribasius. Jsme přepadeni!

Ammianus. }
Julian. } Jak, Peršané?

Oribasius. Divoký nepředvídaný útok strhl přední stráže v boj.

Julian (chopí meč a štít). Zítra budem', Ammiane, pokračovat v těchto záhadách. Zdá se mi, že dnes přece kapitolu poslední svého díla nedopíšu.

Ammianus. A bez brnění chceš se vrhnout v boj?

Julian. Mé brnění jest moje odvaha! — Pojďme!

Ammianus. Mně zdá se, že jitro začíná krvavě.

(Všichni odejdou. Ruch boje bližší a vzdálenější. Vystoupí Zoe.)

Výstup 7.

Zoe (sama). Marek záhy odešel a čeká jistě v záloze na oběť svou. Chybí-li on, číhá šíp Prokopiův — a chybí-li ten, můj jed nesklame. (Vezme pohár stojící na stole vedle lože.) Zde číš, z které pije, voda v ní, nuž rychle! (Vsype tam jed.) Císaři, jest dokonáno. Jsi pomstěn, otče můj!

(Ruch válečný opět se blíží, Zoe odejde do pozadí a skryje se za oponu.)

Výstup 8.

Vstoupí Ammianus, Oribasius a vojáci, podporujíce raněného císaře.

Julian, Ammianus, Oribasius, Zoe (skryta).

Oribasius. Ó, běda, císař raněn a vojsko na útěku!

Julian. Mýlíš se. — My vítězíme. — Nač děsíš vojsko? Proč jste mne nenechali v poli? — Jsem jen raněn oštěpem, nic víc; — zde v játrech to sedí, jděte jen dále bojovat — za chvíli přijdu zase za vámi. (Vojáci položí císaře na lože a odejdou.)

Ammianus. Ó, den neblahý!

Julian. Co naříkáš? — Toť začátek vítězství —

Ammianus. Jehož ty jsi byl první obětí!

Julian. Vím, od koho byla ta rána. — Dobře jste ho vyvedli z mého stanu — Čekal na mne. — Však boj náš byl poctivý. — Ó, jaká žízeň!

Ammianus. Markus byl ihned rozsekán na místě a zdupán slony a oři.

Julian. Dej mi pít, příteli! (Ammianus podá mu číši.) Však Prokopia držte pevně, sám jej budu soudit po návratu domů. (Pije.) Tak — děkuju ti . . . (Pije.) Co praví Priscus o duši, Ammiane?

Ammianus. Jest božská. číslo a myšlénka, svítí do tmy . . .

Julian (v snění). A dá se dělit?

Ammianus. Jest však celá opět ve všech dílech svých.

Julian. Pak nemožno jí ublížit. — Ó, ten žár — stále větší a mdloba — chce se mi spat, příteli; jdi se podívat, jak boj pokročil. — Však dříve mi utři

pot s čela, ta voda více pálí než hřeje, jakoby v ní byla zimnice. — Tak, nyní jdi, teď je mi lépe.

(Ammianus odejde, císař klesne v spánek, vystoupí v popředí Zoe.)

Zoe (zadívá se na císaře). Je dokonáno, císaři, s námi se všemi! Markus zabit — plán Prokopiův nezdařen, on jat — co mně zbývá? — Však dobře tak. Markus začal a já dílo dokonala. Bůh rozsoudil, komu pomsta náleží.

Julian. Tak dobře je mi — Ammiane, kdo to spůsobil?

Zoe (velikým hlasem) Dcera Ursulova!

Julian (vztýčí se na loži). Kdo mne budí? — Já snil o velkém vítězství a nyní vidím všady krev a krev a krev! — Kdo jsi?

Zoe. Dcera Ursulova!

Julian. Zas Ursulus a neustále Ursulus! — Ty stíny kolem, co chtějí — a nemám zbraně (sahá si po těle) jen třísku oštěpu Markova, tu vytrhnu si z útrob a vrhnu ti ji i s krví svou v obličej. — Já přece jsem zvítězil!

Zoe. Ty nikoli, leč Gallilejský, jehož's proklínal.

Julian. Co Galilejský? — Kdo ho jmenoval? — Zde stojí! — Ne, jsi přelud, svět je prázdný a prázdná jsou nebesa! S mraků se řítí poslední bledé stíny

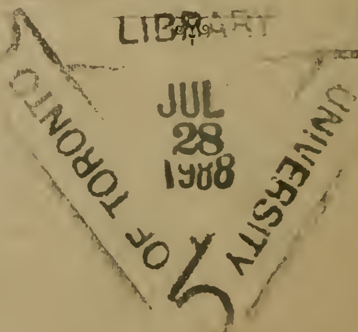
Olympických a svět nelituje jich — lhostejně dál valí se tmou a stínem, jejž vrhá tvůj kříž, ó, Kriste! — Duši je teskno v tom žaláři. — Kdo rozbil ho — ó, jak mu děkuju!

Zoe. Já, dcera Ursulova!

Julian. Ani tvoje víra svět nespasí: velcí a dobří stejně umírají v něm. — Jdu za tebou. Marku Aurele! (Klesne mrtev na lože.)

Zoe (chytne číš, z které pil císař). Zbylo pro mne dost. — (Pije.) Jdu zeptat se, jak jsi se mnou spokojen, otče a bratře můj! — Jdu za vámi a přijdu vstříc tobě, Prokopie! (Klesne na prahu stanu.)

Opona spadne.

KABINETNÍ KNIHOVNA.

;bírka nejlepších spisů veršem i prosou.

Dopcsud vyšly tyto svazky:

vazek I. Slavie. Báseň Svatopluka Čecha. (128 stran. Cena 40 kr., ve vkusné vazbě 80 kr.

vazek II. Povídky Aloisa Jiráska. Část I. Krajanka. — Hejtmanská sláva. (176 str.) Cena 56 kr., ve skv. vazbě 96 kr.

vazek III. Salomena. Tragedie v pěti dějstvích. Napsal Bohumil Adámek. (196 stran.) Cena 60 kr., ve vkusné vazbě zl. 1·—.

vazek IV. Pod Vítkovým Kamenem. Kresba ze Šumavy od Adolfa Heyduka. (120 str.) Cena 40 kr., ve vkusné vazbě 80 kr.

vazek V. Maloměstské humoresky od Františka Heritesa. Část I. Teta. — Venkovský vzduch. — Popelka. (160 strau.) Cena 50 kr., ve vkusné vazbě 90 kr.

vazek VI. Vlny v proudu. Řada básní Elišky Krásnohorské. (160 stran.) Cena 50 kr., ve vkusné vazbě 90 kr.

vazek VII. a VIII. Dagmar. Báseň Svatopluka Čecha. (288 str) Cena 90 kr., ve skvostné vazbě zl. 1·30.

vazek IX. Feuilletony Jana Liera. (183 str.) Cena 60 kr., ve skv. vazbě 1 zl.

vazek X. Hudba v duši. Básně Jaroslava Vrchlického. (168 str.) Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.

vazek XI. Milada. Tragedie Václava Vlčka. (Nové zpracování.) (144 str.) Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.

vazek XII. Fr. Coppée: Poesie. Přeložil Ladislav Tesař. (175 str.) Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.

vazek XIII. Legenda z Erinu. Drama ve 4 jednáních. Napsal Julius Zeyer. (84 str.) Cena 30 kr., ve skv. vazbě 70 kr.

vazek XIV. Václav z Michalovic. Báseň Svatopluka Čecha. Třetí vydání. (146 str.) Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.

vazek XV. Miniatury od Jakuba Arbesa. (182 str.) Cena 60 kr., ve skv. vazbě 1 zl.

vazek XVI. Ztišené vlny. Verše Jana Červenky. (98 stran) Cena 30 kr., ve skv. vazbě 70 kr.

vazek XVII. Vyšehrad. Kruh epických básní od Julia Zeyera. (272 stran.) Cena 80 kr., ve skv. vazbě zl 1·20.

vazek XVIII. Maloměstské humoresky od Fr. Heritesa. II. (130 stran.) Cena 44 kr., ve skv. vazbě 84 kr.

vazek XIX. Confiteor . . . Básně J. S. Machara. (180 stran.) Cena 64 kr., ve skv. vazbě zl. 1·04.

Svazek XX. Maryla. Starodávná selanka od Al. Jiráska. (234 str.) Cena 80 kr., ve skv. vazbě zl. 1·20.

Svazek XXI. Libušin hněv. Bohatýrská komedie o třech jednáních od Julia Zeyera. (93 stran.) Cena 30 kr., ve skvostné vazbě 70 kr.

Svazek XXII. Básnické profily francouzské. Studie větší i menší. Napsal Jaroslav Vrchlický. (214 stran.) Cena 60 kr., ve skvostné vazbě 1 zl.

Svazek XXIII. Letorosty. Sbírka veršů Elišky Krásnohorské. (160 str.) Cena 50 kr., ve vkusné vazbě 90 kr.

Svazek XXIV. Po trnitých stezkách. Obrázky, povídky a novelly. Napsal Ladislav Stroupežnický. (128 stran.) Cena 40 kr., ve skvostné vazbě 80 kr.

Svazek XXV. Květy polní. Básně Aug. Eug. Mužíka. (160 stran.) Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.

Svazek XXVI. V Hložinách. Povídka ze severních Čech od Karoliny Světlé. (156 stran.) Cena 50 kr, ve skv. vazbě 90 kr.

Svazek XXVII. Na úrodné půdě. Báseň Fr. S. Procházky. (88 str.) Cena 30 kr., ve skv. vazbě 70 kr.

Svazek XXVIII. Barevné střepy. Nová prosa Jaroslava Vrchlického. (144 str.) Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.

Svazek XXIX. Povídky veršem od Karla Legera. (96 stran.) Cena 30 kr., ve skv. vazbě 70 kr.

Svazek XXX. Ukrajinské dumy. Napsal Edvard Jelínek. (99 stran.) Cena 30 kr., ve skv. vazbě 70 kr.

Svazek XXXI. Několik povídek od Svatopluka Čecha. (176 str.) Cena 60 kr., ve skv. vazbě 1 zl.

Svazek XXXII. Čarovná zahrada. Básně Jaroslava Vrchlického. (1885—1888.) (160 str.) Cena 50 kr., ve skv. vazbě 90 kr.

V tisku se nalézá:

Svazek XXXIII.: Feuilletony Jana Liera. Díl II.

Do dalších svazků jsou uchystány práce od B. Adámka, Pavla Albieriho, Jak. Arbesa, Jos. Brauna, Svat. Čecha, Jana Červenky, J. Herbena, Frt. Heritesa, Ig. Herrmanna, Ad. Heyduka, Al. Jiráska, E. Jelínka, B. Kaminského, El. Krásnohorské, Jana Liera, K. Legra, Aug. Eug. Mužíka, Fr. S. Procházky, A. Rouska, Václ. Řezníčka, J. V. Sládka, Lad. Stroupežnického, Kar. Světlé, M. A. Šimáčka, Josefa Štolby, Ladislava Tesaře, Václava Vlčka, Jar. Vrchlického, Z. Wintera, Jul. Zeyera a jiných spisovatelů.

Objednávky na **Kabinetní knihovnu** přijímá každé knihkupectví jakož nakladatel:

Knihtiskárna F. Šimáčka v Praze.